

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра германської філології та перекладу

**ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОЗИТИВНИХ ТА
НЕГАТИВНИХ РИС ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ
ГЮНТЕРА ГРАСА «БЛЯШАНИЙ БАРАБАН»)**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки 4 курсу бакалаврату
освітньої програми
*«Німецька філологія та переклад,
англійська мова»,*
спеціальність – № 035.043 «Германські мови
та літератури (переклад включно), перша -
німецька»
Юстини Миколаївни ПУКШИН
Науковий керівник:
к. пед. н., доц. Кожедуб Л.Г.

«Допущено до захисту»
Протокол засідання
кафедри германської філології та перекладу
протокол № 12 від «11» червня 2024 року
завідувач кафедри Сей
к.філол.н., доц. Олександр СТАСЮК

КИЇВ – 2024

АНОТАЦІЯ

Бакалаврська робота присвячена дослідженню фразеологізмів на позначення позитивних та негативних рис характеру людини, їх структурно-семантичної класифікації та особливостям їхнього функціонування. Дослідження проведено у контексті сучасного антропоцентричного підходу до мовознавства та фразеології зокрема.

Фразеологізми привертають увагу багатьох мовознавців, проте дослідження фразеологізмів на позначення негативних та позитивних рис характеру людини, зокрема у німецькомовному дискурсі, потребує ретельного й детального вивчення.

У роботі розглядається поняття фразеологізму, досліджуються його ознаки та деякі структурні та семантичні особливості. Було досліджено різні підходи до класифікації, проблеми й труднощі їх систематизації та проаналізовано фразеологізм як засіб відтворення концепту «характер людини» через призму когнітивної лінгвістики. Матеріалом дослідження послужив роман Гюнтера Граса «Бляшаний барабан».

Аналіз вибраних фразеологічних одиниць засвідчив, що серед фразеологізмів на позначення рис характеру людини переважають фразеологізми на позначення негативних рис характеру людини. Розглянувши ці фразеологізми з точки зору ідіоматичності смислу, ми з'ясували, що домінуючими групами в класифікації виступають фразеологічні сполучення та фразеологічні єдності. З точки зору структури найбільшу групу складають дієслівні фразеологізми, що описують характер людини відповідно до її дій.

Результати дослідження можуть бути використані у процесі вивчення фразеології німецької мови в курсах навчальних дисциплін, а також для підготовки рефератів, курсових робіт, бакалаврських та магістерських кваліфікаційних робіт.

Ключові слова: фразеологізм, позитивні та негативні риси, характер, вербалізація, структурно-семантична класифікація, німецька мова

ABSTRACT

The bachelor's thesis is devoted to the study of phraseological expressions denoting positive and negative traits of human character, their structural and semantic classification and peculiarities of their functioning. The study was conducted in the context of the modern anthropocentric approach to linguistics and phraseology in particular.

Phraseologisms attract the attention of many linguists, but the study of phraseological units denoting negative and positive traits of a person's character, in particular in German-language discourse, requires careful and detailed study.

The study examines the concept of a phraseological unit, its features and some structural and semantic peculiarities. Different approaches to classification, problems and difficulties of their systematisation are studied, and phraseology is analysed as a means of reproducing the concept of "human character" through the prism of cognitive linguistics. The research material is the novel *The Tin Drum* by Guenter Grass.

The analysis of the selected phraseological units has shown that among the phraseological units denoting human character traits, phraseological units denoting negative human character traits prevail. Having examined these phraseological units from the point of view of idiomaticity of meaning, we found that the dominant groups in the classification are phraseological combinations and phraseological unities. In terms of structure, the largest group is made up of verbal phraseological units that describe a person's character according to his or her actions.

The results of the study can be used in the process of studying German phraseology in courses of academic disciplines, as well as for the preparation of essays, term papers, bachelor's and master's qualification works.

Keywords: phraseology, positive and negative features, character, verbalisation, structural and semantic classification, German language

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОЗИТИВНИХ ТА НЕГАТИВНИХ РИС ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ.....	9
1.1. Сутність та визначення поняття «фразеологізм».....	9
1.1.2. Основні особливості та ознаки фразеологізмів.....	12
1.2. Проблеми класифікації фразеологічного складу мови.....	16
1.2.1 Основні підходи до класифікації фразеологізмів сучасної німецької мови.....	18
1.2.2. Структурна класифікація фразеологізмів на позначення позитивних та негативних рис характеру людини.....	24
1.2.3. Семантична класифікація фразеологізмів на позначення позитивних та негативних рис характеру людини.....	27
1.3. Фразеологізми як засіб кодування концептів у когнітивній лінгвістиці.....	29
1.3.2. Фразеологізми на позначення позитивних та негативних рис у формуванні концепту «характер людини»	33
Висновки до першого розділу.....	36
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОЗИТИВНИХ ТА НЕГАТИВНИХ РИС ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ (на матеріалі роману Гюнтера Граса «Бляшаний барабан»).....	38
2.1. Структурно-семантична характеристика фразеологізмів на позначення позитивних та негативних рис характеру людини.....	38
2.1.1 Фразеологізми на позначення негативних рис характеру.....	40
2.1.2 Фразеологізми на позначення позитивних рис характеру.....	44
Висновки до другого розділу.....	47
ВИСНОВКИ.....	49
ZUSAMMENFASSUNG.....	52

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	61
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Мова – це динамічне явище, що постійно розвивається. У повсякденному мовленні ми часто послуговуємося новими лексемами. Фразеологія ж залишається одним з ключових складників нашої комунікації. На відміну від інших мовних одиниць, сталі вирази – це лексичні одиниці, що дають нам змогу висловлювати свою думку влучно, експресивно та емоційно забарвлено [4, с. 51].

Фразеологія – відносно молода лінгвістична дисципліна, але без неї неможливо уявити сучасну систему мовознавства. І з кожним днем вона привертає до себе все більшу увагу дослідників. Антропоцентризм, як одна з центральних проблем сучасної фразеології, став одним з вирішальних аспектів у вивченні цієї дисципліни. Об'єктами досліджень неодноразово ставали фразеологічні одиниці, зорієнтовані на людину [15, с. 7].

Досить численною та часто вживаною фразеологічною групою є група фразеологічних одиниць для позначення позитивних та негативних рис характеру людини. Інтерес мовознавців до питання вербалізації характеру людини з часом тільки зростає. Дослідженням фразеологічних одиниць на позначення характеру людини займалися такі вчені як Колеснікова І. Є. (Фразеологічна мікросистема «Риси характеру людини» в українській та англійській мовах»), Тарануха Т. В. (Структурно-семантичні та граматичні характеристики субстантивних фразеологічних одиниць на позначення рис характеру людини в українській мові), Н. Б. Дем'яненко (Фразеологічні одиниці на позначення вольових рис характеру у польській та українській мовах), М. М. Літвінова (Семантичні властивості фразеологічних одиниць зі значенням рис характеру людини (на матеріалі німецької мови XIX - XX ст.)).

І хоча дослідження фразеологізмів на позначення рис характеру людини є предметом низки наукових розвідок, існує потреба більш детального вивчення проблеми, зокрема, на німецькомовному матеріалі, що зумовлює *актуальність дослідження*.

Об'єкт дослідження – фразеологізми німецької мови.

Предмет дослідження – структурно-семантичні та функціональні особливості фразеологізмів на позначення позитивних та негативних рис характеру людини.

Мета роботи: вивчити фразеологізми на позначення позитивних та негативних рис характеру людини та охарактеризувати їх структурно-семантичні особливості.

Для реалізації поставленої мети були сформульовані наступні **завдання:**

- визначити та розкрити сутність поняття «фразеологізм» та його особливості;
- проаналізувати основні класифікації фразеологічних одиниць, особливості їхнього функціонування;
- виявити та систематизувати семантичні та структурні характеристики фразеологізмів на позначення позитивних та негативних рис характеру людини на основі відібраного для аналізу твору;

Матеріалом дослідження слугував соціально-психологічний роман Гюнтера Граса «Бляшаний барабан».

У ході виконання роботи було застосовано наступні **методи дослідження:**

- метод аналізу, дедукції та індукції при опрацюванні теоретичних джерел;
- метод критичного аналізу для дослідження основних особливостей та класифікацій фразеологічних одиниць;
- вибіркового метод – для відбору досліджуваного матеріалу;
- описовий метод – для систематизації та опису проаналізованого матеріалу;
- метод синтезу та узагальнення для формулювання висновків дослідження.

Наукова новизна цієї роботи полягає в поглибленому аналізі основних підходів до класифікації фразеологізмів в сучасному мовознавстві та в отриманні

нових знань щодо структурно-семантичних особливостей фразеологізмів на позначення позитивних та негативних рис характеру людини.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати можуть бути використані у процесі вивчення фразеології німецької мови в курсах навчальних дисциплін, а також для підготовки рефератів, курсових робіт, бакалаврських та магістерських кваліфікаційних робіт.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, списку джерел ілюстративного матеріалу та додатків. Загальний обсяг роботи складає 73 сторінки.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, актуальність, мету та завдання роботи, визначено об'єкт, предмет та методи дослідження, його наукову новизну та практичне значення.

У першому розділі розглянуто проблему сутності поняття «фразеологізм»; визначено основні особливості та ознаки фразеологізмів; проаналізовано різні підходи та види класифікацій фразеологізмів у німецькій мові, зокрема фразеологізмів на позначення позитивних та негативних рис характеру людини; досліджено сутність фразеологізму як засобу кодування концепту «характер людини».

У другому розділі наведено аналіз фразеологізмів на позначення рис характеру людини; проаналізовано особливості функціонування вибраних фразеологізмів у німецькомовному дискурсі; виявлено структурно-семантичні характеристики фразеологізмів на позначення негативних та позитивних рис характеру людини, відібраних з літературного твору.

У загальних висновках викладено основні теоретичні та практичні результати дослідження.

Список використаної літератури налічує 89 позицій, серед яких 32 джерела іноземною мовою.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОЗИТИВНИХ ТА НЕГАТИВНИХ РИС ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ

1.1. Сутність та визначення поняття «фразеологізм»

Мова – джерело знань, яке надає нам доступ до пізнання культури та історії людей, що нею послуговується. Кожна розвинена мова містить значну кількість стійких словосполучень – фразеологізмів, які вживаються носіями у фіксованій формі. Це і є той фразеологічний фонд, що є невіддільною частиною будь-якої мови і як складова частина цього суспільного явища, постійно розвивається. Фразеологізми – це культурна спадщина, що передається з покоління в покоління, ідентифікуючи націю та виявляючи національну специфіку мови.

Протягом останніх десятиліть науковці все частіше звертаються до фразеології. Та її родоначальником вважається швейцарський мовознавець Шарль Баллі, який у своїй роботі «*Traité de stylistique française*» («Основи французької стилістики») вперше ввів термін «фразеологія» (від фр. *Phraséologie*). І, хоча, він не ставив питання щодо виділення фразеології в окрему дисципліну, це стало підґрунтям для досліджень інших лінгвістів [1, с. 21].

Фразеологія – це досить молодий розділ мовознавства, що розвинувся лише у ХХ столітті, проте фразеологізм став об'єктом дослідження багатьох як західних, так і вітчизняних науковців. Наукові основи класифікації фразеологізмів досліджували Л. А. Булаховський, І. К. Білодід, Х. Бургер. Семантико-стилістичні особливості фразеологізмів аналізували В. Фляйшер та Н. П. Щербань. Н. О. Павленко досліджувала фразеологізми зі структурно-семантичної та функціональної точки зору, а граматико-структурну класифікацію фразеологізмів розробив В. Д. Узченко. Проблеми систематизації та класифікації фразеологічного складу німецької мови присвячені роботи Я. А. Барана, Н. С. Лалаян. Значний внесок у лексико-семантичний аналіз фразеологізмів на позначення рис характеру людини в українській та німецькій мовах зробили дослідження Т. В. Тарануха та М. М. Везубенко. Праці

зазначених мовознавців стали надійним фундаментом для побудови фразеології як окремої науки.

Отже, фразеологія (від грец. *phasis* – спосіб вираження, зворот і *logos* – слово, вчення) – це галузь мовознавства, що вивчає фразеологічний склад мови, аналіз структури та розвитку фразеологізмів, способи їхнього вживання, і те, як вони відображають особливості різних соціокультурних груп та лінгвістичних традицій [28, с. 130].

Основною одиницею фразеології є фразеологізм. Розглянемо сутність цього поняття. В науковій літературі фразеологізми називають по-різному: фразеологічні звороти, фразеологічні одиниці, ідіоми, стійкі словосполучення і всі вони стосуються одного родового поняття – фразеологізм [61, с. 2]. А отже, в нашій роботі ми будемо використовувати термін «фразеологізм».

У мовознавстві існує понад двадцять визначень терміну «фразеологізм», проте жодне з них не набуло загального вжитку. Для повноцінного розкриття цього поняття необхідно розглядати фразеологізм поруч з іншими одиницями мови – словом та словосполученням. Попри певні спільні ознаки зі словом (відтворюваність, синонімічні й антонімічні відношення, синтаксичні функції частин мови), фразеологізми є складнішими утвореннями, що належать до іншого складу мови – не лексичного, а фразеологічного [35, с. 5]. Фразеологізми, за словами Л.Г. Скрипника, виражають емоції та ставлення більш виразно, ніж прості слова. Вони не лише називають об'єкти, дії чи явища, а й висловлюють оцінку, ставлення до них та передають експресивну характеристику [48, с. 198].

В основу нашого дослідження покладене поняття фразеологізму як мовної одиниці зі специфічним значенням, граматичною категорією і постійним, відтворювальним за традицією складом компонентів, що втратили лексичну самостійність [1, с. 42].

Фразеологізми – це фіксовані словосполучення, які за своїм значенням відповідають певному слову і з легкістю можуть бути ним замінені, наприклад, *нім. jemanden an der Nase herumführen* - *укр. водити за носа*, в значенні

обдурювати кого-небудь, не виконуючи обіцяного [8, с. 72]. Це зв'язні словосполучення, відмінні від синтаксичних структур, але схожі за формою до висловів чи речень, які не впливають з загальних граматичних і смислових правил поєднання слів у мовленні [12, с. 220]. Фразеологізми є соціальним явищем, що містить поєднання тих слів, чия комбінація стала загальноживаною [54, с. 7; 2, с. 125].

Крім того, якщо в синтаксично вільних словосполученнях кожен компонент виконує роль окремого члена речення (наприклад, *нім. grünes Gras* – *укр. зелена трава*), то в цілісних – одного (*нім. drei Bücher* – *укр. три книжки*), вони не ідентичні до фразеологічних, адже не можуть бути замінені. Важливою особливістю є й те, що фразеологічні словосполучення мають переносне значення (*нім. wenn die Böcke lammten* – *укр. коли рак на горі свисне*, тобто ніколи), тим і відрізняються від лексикалізованих, які, хоча й є нероздільними, мають пряме значення, наприклад: *нім. Sommercafé* – *укр. літнє кафе* [81, с. 21; 54, с. 20].

Вчений Я. А. Баран визначає фразеологізм як мовний символ, що існує у формі словосполучення або речення. Цей символ може мати повне або часткове переосмислення компонентів та призначений для вираження номінативно-експресивної функції, констатуючи ставлення до знайомих речей та їх оцінку [1, с. 134].

Таким чином, можна стверджувати, що фразеологізм є номінативною одиницею мови. При цьому фразеологізми є результатом вторинної номінації. Вторинна номінація – це складне явище у мові, яке використовує наявний мовний матеріал для концептуалізації нової дійсності. Під час створення вторинної номінації мовна реальність асоціативно переосмислюється, тобто вже наявні у мові номінативні засоби використовуються для нового іменування. Це допомагає сповна розкрити конотації уже відомих для нас слів та виразів [16, с. 5; 61, с. 163].

Отже, ми з'ясували, що лінгвістичні дослідження фразеології залишаються актуальними, адже мовознавці висловлюють різні погляди на позначення фразеологізму, як основною термінологічною одиницею фразеології. Фразеологізм, хоча і має спільні ознаки зі словом, є фіксованим словосполученням фразеологічного складу мови, що відмінне від вільних, лексикалізованих та цілісних словосполучень. Як номінативна одиниця мови, фразеологізм є компонентом вторинної номінації та лексичного переосмислення.

1.1.2. Основні особливості та ознаки фразеологізмів

Фразеологізм – це самостійна лексична одиниця, що характеризується відповідними диференційними ознаками. Як одиниці фразеологічного рівня мови, фразеологізми можуть відрізнятися своєю семантикою, лексико-граматичними ознаками, стилістичними особливостями, але за якісними, тобто диференційними, ознаками вони повинні бути однотипними [1, с. 28-39].

Посередниками між планом вираження фразеологізму і реальною дійсністю виступають денотативно-сигніфікативні елементи семантично перетворених компонентів. Процес фразеологічної номінації здійснюється за такою схемою: дійсність – її поняттєво-мовне відображення – сигніфікат опосередковуючого, опорного найменування – попереднє структурно-семантичне значення мовної форми – мовна форма у вторинній функції називання (фразеологізм) [41, с. 771].

Розглядаючи семантичну структуру фразеологізмів, дослідники виділяють денотативний, конотативний та граматичний компоненти. Денотативний компонент семантичної структури відповідає за те, що саме позначає фразеологізм на рівні буквального значення. Граматичний компонент включає граматичні особливості фразеологічної одиниці, такі як форма слова, відмінки, часи та їх узгодження [23, с. 132].

При цьому науковці зазначають, що домінантним у фразеологічному значенні є конотативний, експресивно-емоційний елемент. Це додає фразеологізму більшої інформативності, адже має додаткові семантичні ознаки.

Так, наприклад, фразеологізм *нім. die Ohren aufsperrren* – *укр. розвісити вуха* набагато краще описує ситуацію, ніж відповідне по значенню словосполучення «уважно слухати», він відтіняє інші семантичні ознаки, як от захопитись розмовою, вірити в почуте [8, с. 77; 44]. Це конотативне позначення підкреслює не стільки раціональне позначення об'єкта, скільки суб'єктивні, психологічні та соціальні ситуації і стани людини. Саме це і є однією з головних рис, що відрізняє фразеологізм з-поміж інших мовних одиниць [20, с. 145].

На думку Білоус О.М., специфіка фразеологізмів полягає в тому, що їх значення утворюється на основі переосмислення (*нім. Umdeutung*). Переосмислення – це метафоричне перенесення значення сталих словосполучень [3, с. 154]. Наприклад, у фразеологізмі *нім. «Ein Herz aus Stein haben»* – *укр. «мати кам'яне серце»* сприймається не буквально, а метафорично, що вказує на негативну рису характеру людини – байдужість [7, с. 330].

Як зазначають дослідники, переосмислення лягло в основу формування іншої фразеологічної ознаки – образність (*нім. Bildhaftigkeit*). Як засоби вторинної номінації, що утворюються шляхом переосмислення значення, часткового чи повного, фразеологізм використовується для емоційно-образної характеристики явища, предмета чи особи. З цієї ознаки фразеологічності випливають й інші якості, такі, як експресивність, емоційність, стилістичне забарвлення [70, с. 228]. Наприклад, фразеологізм *нім. ins Auge fallen* – *укр. впадати у вічі* не несе в собі ніякої емоційної забарвленості чи оцінки, а слугує елементом опису того, що привертає увагу [7, с.58]. На противагу ньому, джерелом експресивності та емоційності слугує фразеологізм *нім. auf Wolke sieben schweben* – *укр. бути на сьомому небі (від щастя)*, що виражає стан неймовірної радості [8, с. 327].

Крім того, однією з основних особливостей фразеологізму є його стабільність (*нім. Festigkeit*). Вона полягає в тому, що втрата частини фразеологізму не означає розпад усієї лексичної одиниці, а навпаки, значення фразеологізму переходить на компонент, що залишається [70, с. 227]. Наприклад,

фразеологізм *укр.* «бути зеленим» німецькою мовою має дві форми: довшу – «*Noch grün hinter den Ohren sein*» та скорочену «*grün sein*», і хоча речення перетворилося на словосполучення, зміст не змінився [7, с. 166].

Слід також зазначити, що фразеологізми – це нематеріальна спадщина культури, адже відображають певний, конкретний епізод історії народу. Так, фразеологізм *нім.* «*Unter die Haube bringen*» – *укр.* «ставати під вінець» походить від стародавнього звичаю, згідно з яким заміжні жінки в Німеччині мали носити спеціальний головний убір – чіпець. Але в українській версії цього фразеологізму трохи інше походження, адже вінок могли носити лиш незаміжні жінки, тож весілля було останньою нагодою його одягти [3, с. 156]. Тому зв'язок з історією можна також вважати семантичною ознакою фразеологічності.

В. Д. Ужченко повідомляє, що деякі мовознавці вважали однією з характеристик фразеологізмів – неперекладність цих виразів (*нім. Unübersetzbarkeit*). Та твердження щодо відсутності еквівалентів спростувалися оскільки існують вирази, які передають те ж значення, або можна знайти відповідний контекстуальний переклад. Тому ці властивості більше не вважаються основними характеристиками фразеологізмів [40, с. 150].

Розгляньмо й структурні особливості фразеологізмів. На думку «батька» фразеології Ш. Баллі, фразеологізми характеризуються своєю стійкістю (*нім. Stabilität*), ступінь якої варіюється залежно від фразеологічної одиниці, яка, в свою чергу відтворюється в мові в готовому вигляді. Прикладом може слугувати фразеологізм *нім. ins Schwarze treffen* – *укр. в яблучко*, що використовується в різних контекстах у визначеному, незмінному вигляді [8, с. 182].

Хоча деяким фразеологізмам і характерна повна структурна стійкість, інші допускають численні можливі варіації. Тобто, як стійкість, так і модифікація (*нім. Modifikation*) є рівноцінними ознаками фразеологічності. Зміни відбуваються як в числі чи зміні артикля, так і в порядку слів, чи, навіть, заміною якогось компонента. Наприклад, у фразеологізмі *укр.* «мов кішка з собакою» зі значенням ворогувати, постійно сваритися в німецькій мові є два варіанти

формування, а саме: «*Wie Hund und Katze leben*» або «*Wie Katze und Hund leben*» [70, с. 229].

Крім того, мовознавець вирізняє ще таку особливість як відтворюваність (нім. *Reproduzierbarkeit*), тобто можливість використовувати їх у висловлюванні. Це означає, що фразеологізм залишається саме в такому поєднанні слів у «ментальному лексиконі» та використовується під час мовлення, вступаючи у зв'язки з членами речення не окремими компонентами, а як ціла одиниця [29, с. 77]. Наприклад, нім. *Blech reden* – укр. плести дурниці: «*Er knurrte: «Reden Sie kein Blech, marsch in die Zelle!»*» [7, с. 107].

А Х. Бургер додає ще таку ознаку, як полілексичність (нім. *Polylexikalität*). За цим критерієм найменша кількість слів, що містить фразеологізм – два, а от верхньої межі не існує, адже обсяг фразеологізму розмежовується не лексично, а синтаксично, тобто це може бути як словосполучення, так і ціле речення [54, с. 14–16.]. Це вказує на те, що фразеологізм розглядається як одиниця, аналогічна слову, зі своєю власною структурою та значенням, яке може бути складнішим, ніж просто сума незалежних лексичних значень [70, с. 227].

В. Фляйшер поділяє думку мовознавця і додає ще певні характеристики: лексико-синтаксичну стабільність, що полягає у нечастій взаємозаміні слів у фразеологізмах та лексикалізацію, тобто збереження фразеологічних одиниць у нашому лексиконі [73, с. 100].

Окрім цих характеристик, в науковій літературі є й інші описи фразеологічних ознак. Наприклад, німецький мовознавець В. Шиндлер наводить й інші критерії для диференціації фразеологізмів. Він аналізує такі особливості, як еквівалентність (нім. *Wortäquivalenz*), контекстуальна варіативність (нім. *Kontextvariabilität*), прагматична усталеність (нім. *pragmatische Fixiertheit*), асоціативність (нім. *Assoziation*), частотність використання (нім. *Frequenz*) та відсутність смислового навантаження (нім. *Nichtsatzhaftigkeit*) [76, с. 218].

Розглянувши різні точки зору дослідників, серед основних особливостей фразеологізмів можна виділити загальномовні (універсальні) та специфічні [41,

с. 771]. До загальнономовних, тобто тих, що притаманні для більшості фразеологічних одиниць, належать: відтворюваність, стабільність полілексичності та переосмислення. Специфічні ознаки – це ті характеристики, які є унікальними для конкретних фразеологічних одиниць і можуть відрізнятися від одного фразеологізму до іншого. Це такі ознаки як зв'язок з історією народу чи варіація та модифікація.

Перелічені особливості є ознаками ідіоматичності фразеологізмів (*нім. Idiomatizität*), що породжує та репрезентує експресивний характер цих мовних одиниць. Між компонентами фразеологізму відсутній семантичний зв'язок, тобто, його значення не відповідає буквальному значенню словосполучення [71, с. 3].

Ми з'ясували, що фразеологізми є самостійними мовними одиницями, що мають унікальні диференційні ознаки. Основні риси фразеологізмів, такі як відтворюваність, стабільність, полілексичність та переосмислення, є універсальними для усіх фразеологічних одиниць. Специфічні ознаки, такі як зв'язок з історією народу чи варіація та модифікація, додають їм індивідуальності. Саме ці характеристики відрізняють фразеологізми від інших лексичних одиниць, підкреслюючи їхню важливість для вивчення мовних особливостей та культурних аспектів.

1.2. Проблеми класифікації фразеологічного складу мови

Одним із проблемних питань у фразеології є класифікація. Як загальний термін для всіх фразеологічних одиниць, фразеологізм може трактуватися по-різному. Основними проблемами виступають питання щодо чіткого визначення та вирішення одних фразеологізмів з-поміж інших. Фразеологізми можна класифікувати з точки зору прагматичних функцій, генетичних джерел походження чи тематичних областей. Класифікація може ґрунтуватися як на семантичних чи стилістичних критеріях, так і на синтаксичних чи культурно-історичних. І кожна з них виконує певну роль, має власну мету і вивчає фразеологізм з визначеної точки зору [74, с. 485].

У ході досліджень виникають все нові класифікації. Зазвичай мовознавці намагаються класифікувати фразеологізми за однією ознакою чи за одним мовним рівнем: лексичним, прагматичним, морфологічним та ін. Проте фразеологізми можуть розглядатися двояко: з одного боку це складне і багаторівневе явище, а з іншого – різнорідні мовні явища, тобто ті, що мають різне походження, структуру та функції у мові [69, с. 110]. Фразеологізм може містити в собі елементи з різних мовних рівнів та мати різноманітні властивості, які важко узагальнити за допомогою одного підходу або критерію. Саме тому більш корисною вважається класифікація, заснована не на основі одного домінуючого критерію, а на паралельному їх використанні, наприклад, синтаксичних і семантичних критеріїв [63, с. 40].

Основні труднощі, що виникають у мовознавців під час класифікації фразеологізмів, полягають в тому, що кожен тип класифікації повинен демонструвати наявність або відсутність тих чи інших фразеологічних ознак. Проте, якщо певна класифікація не має протиставлень з іншим типом, чи зовсім не містить основних ознак цих лексичних одиниць, така класифікація вважається хибною [1, с. 83-84].

Однією з проблем класифікації фразеологічного складу мови є явище модифікації фразеологічних одиниць. Модифікація – це креативне осмислення фразеологізмів, яке зазвичай не зазначене у словнику. Це ускладнює класифікацію, оскільки постійно виникають нові форми фразеологізмів, що не вписуються в традиційні схеми. Проблематичним є й те, що існують різноманітні види модифікації, які змінюють семантику фразеологізмів. До них належать:

- субституція, тобто заміна компонентів сталих виразів загальноживаними словами: «*Reise gut, alles gut*» замість *нім. Ende gut, alles gut* - укр. *все добре, що добре закінчується* [7, с. 176]. Складність класифікації полягає в тому, що змінені вирази можуть набувати нових значень або стилістичних відтінків.

- експансія – введення нових компонентів, що додає нового фразеологічного відтінку і розширює вихідний фразеологізм: *нім. die Katze im Sack kaufen* – *укр. купувати kota в мішку* може бути розширено до *нім. die schwarze Katze im Sack kaufen* – *укр. купувати чорного kota в мішку* [42, с. 195].

- фразеологічний еліпсис – зменшення кількості компонентів фразеологізму: «*auf Wolke sieben schweben*» *укр. на сьомому небі від щастя* може бути скорочено до *нім. auf Wolke sieben* – *укр. на сьомому небі* [8, с. 327]. Спрощення фразеологізмів може призвести до втрати частини значення або зміни стилістичної забарвленості.

- дефразеологізація – це семантична модифікація, що передбачає переосмислення значення фразеологізму, внаслідок чого він набуває нового, додаткового значення. Прикладом може слугувати фразеологізм «*auf Hochtouren bringen*», що має два значення: 1 - квапити когось і 2 - розсердити кого-небудь. Така полісемія ускладнює семантичну класифікацію [42, с. 195].

Отже, ми з'ясували, що однією з основних труднощів класифікації є проблема чіткого визначення та вирізнення одних фразеологізмів від інших. Вони можуть класифікуватися за різними критеріями: структурними, стилістичними, семантичними та ін. При цьому модифікації фразеологічних одиниць створюють значні труднощі для класифікації фразеологічного складу мови. Субституція, експансія, фразеологічний еліпсис і семантичні модифікації вимагають постійного оновлення класифікаційних схем. Ці процеси вказують на динамічність і багатогранність фразеологічного складу мови, який потребує гнучкого підходу до його вивчення та класифікації.

1.2.1 Основні підходи до класифікації фразеологізмів сучасної німецької мови

Постійне поповнення фразеологічного складу мови вимагає оновлень в його класифікації. Аналіз наукової літератури, присвяченої дослідженню фразеологізмів, виявив різноманітність підходів до їх класифікації. Мовознавці

виокремлюють такі підходи: структурно-семантичний, ідіоматичний, синтаксичний, лінгвокультурологічний та ін. Розглянемо деякі з них.

Найпершим і найвідомішим є структурно-семантичний підхід, запропонований Ч. Баллі. Такі критерії, як ідіоматичність, злютованість, тобто їхнє об'єднання компонентів фразеологізмів в одне нерозривне ціле, та вмотивованість фразеологічного значення стали основою цього поділу. У своєму дослідженні мовознавець виділяє 4 групи фразеологізмів:

- фразеологічні зрощення (нім. *Phraseologische Zusammenbildungen*) – абсолютно неподільні фразеологічні одиниці з немотивованим значенням компонентів, наприклад: *нім. ins Gras beißen* – *укр. простягнути ноги, що означає померти* [7, с. 279];

- фразеологічні єдності (нім. *Phraseologische Einheiten*) – також неподільні сталі словосполучення, але з цілісним вмотивованим значенням: *нім. die Nase voll haben* – *укр. ситий досхочу*, тобто який має щось, зазнав чогось удосталь [8, с. 72];

- фразеологічні сполучення (нім. *Phraseologische Verbindungen*), тобто ідіоми, як от: *нім. auf den Weg bringen* – *укр. зворушити справу, почати щось робити* [8, с. 307];

- фразеологічні вирази, тобто часткові ідіоми (нім. *Teil-Idiome*). Наприклад, *нім. schmales Handtuch* – *укр. худий як тріска*, говорячи про дуже струнку, надмірно худорляву людину [7, с. 309; 72, с. 123].

Інші дослідники застосовують підходи, коли фразеологізми поділяються за семантичним критерієм, тобто в залежності від значення основного компонента. І розрізняють: соматизми з використанням лексем на позначення частин тіл людини: *нім. frei von der Leber weg reden* – *укр. говорити гостро*, не перебираючи слів [8, с. 16]; зоосемізми (назви тварин: *нім. ein alter Hase* – *укр. бита голова/ битий жак* [7, с.312]); кінетизми – фразеологізми, які виражають міміку та жестикуляцію, вербалізують емоції та рухи тіла (*нім. sich die Seiten vor Lachen halten* – *укр. аж за боки хапатися* [8, с. 190]) та фонетичні фразеологізми,

тобто ті, що виражають манеру мовлення (нім. *in den Bart brummen* – укр. *бурмотіти собі під ніс* [7, с. 76]) [26, с. 301].

Таким чином, можна стверджувати, що основним принципом семантичної класифікації фразеологізмів є повне або часткове переосмислення значення одного з їх складових.

Відповідно до структурно-семантичного підходу, український дослідник, Ю. Прадід умовно групує фразеологізми на дві великі групи:

- фразеологізми з граматично домінуючою складовою, які дозволяють легко визначити категорійні властивості, зазвичай мають чи іменник, чи дієслово як граматичний стрижень. Наприклад: *нім. im Dunkeln tappen* – укр. *йти навімання* [7, с.159].

- фразеологізми, які охоплюють категорійні ознаки двох і більше частин мови, що часто ускладнюють визначення граматичної опорної складової: [33, с. 76-80].

Враховуючи співвідношення між частинами мови, лінгвіст стверджує, що більшість фразеологізмів можна розподілити на наступні структурно-семантичні категорії:

- субстантивні, тобто іменникові, де головним компонентом є іменник або іменна група;
- ад'єктивні, тобто прикметникові;
- дієслівні – у цих виразах дієслово є основним компонентом;
- адвербіальні, тобто прислівникові [33, с 76-80].

Основні принципи цього підходу включають розподіл фразеологізмів за будовою, типом лексичних компонентів, синтаксичною структурою, а також за їхнім значенням та функцією в мові.

Серед німецьких лінгвістів відзначилися такі мовознавці, як Х.Бургер і В.Фляйшер, які приділили значну увагу вивченню питання ідіоматичності фразеологізмів та запропонували класи. Х.Бургер у своїй класифікації вирізняє:

- референтні фразеологізми (нім. *referentielle Phraseologismen*) – ідіоми та сталі словосполучення, які виконують називну функцію та позначають процеси, факти, об'єкти реальності: *нім. der böse Wolf* – *укр. злий вовк* [8, с. 326];
- структурні фразеологізми (нім. *strukturelle Phraseologismen*) – сталі вирази, вислови, приказки та прислів'я, що найчастіше формують цілі речення: *нім. Morgenstund hat Gold im Mund* – *укр. Хто рано підводиться, з тим і діло водиться* [44];
- прагматичні фразеологізми (нім. *kommunikative Phraseologismen*) – сталі формули, що використовуються для комунікаційних процесів, як от ввічливі звертання, коментарі та підбадьорювання (*нім. Meine Damen und Herren!* – *укр. пані та панове!*) [53, с. 36].

Цей підхід дозволяє класифікувати фразеологізми відповідно до їхньої функції та способу використання в мовленні, що допомагає зрозуміти їхню природу та вживання в мовленнєвій практиці.

Крім того, дослідники пропонують синтаксичну класифікацію, тобто, відрізняють фразеологізми за їхньою функцією в реченні. Наприклад, у своїй роботі «*Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*» Х.Бургер зазначає: «Якщо іменна частина може використовуватися в синтаксичній ролі іменника без зміни значення, то дієслово «*sein*» (укр. бути) не є обов'язковим компонентом, а отже, існують фразеологізми-підмети» [52, с. 33–48].

За спеціальними критеріями Х.Бургер виділяє такі групи: словесні пари (*нім. Hinz und Kunz* – *укр. кожен стрічний, аби хто* [7, с. 341]), порівняльні фразеологізми (*нім. stur wie ein Esel* – *укр. впертий, як віслик/баран* [7, с. 187]), кліше (*нім. ein Mauerblümchen* – *укр. жовтофіоль* для опису сором'язливої дівчини чи жінки, яка боїться брати участь у соціальній діяльності і не повертає до себе особливого інтересу чи уваги) та інші [52, с. 33–48].

Дослідники вважають, що фразеологізми є виявом мовної культури. Наприклад, О. Галинська застосовує лінгвокультурологічний підхід до вивчення фразеологізмів та розглядає їх як особливі мовні знаки, які зберігають та

передають культурну інформацію. Цей підхід враховує не лише мовні аспекти, а й культурні, історичні та соціальні контексти, в яких використовуються фразеологізми [9, с. 72].

В. Фляйшер стверджує, що фразеологізми не можна класифікувати лише за граматичними, морфологічними чи синтаксичними класами. Крім поділу за референтним відношенням та структурою, він групує їх за фразеологічними ознаками:

- стабільність – наприклад, фразеологізми з унікальними елементами: *нім. auf Anhieb – укр. з першої спроби*, слово *Anhieb* не вживається поза цим фразеологізмом [58];

- лексикалізація, тобто вхід до словника як фіксована мовна одиниця (*нім. mit Dampf arbeiten – укр. на повну пару, повним ходом, щодуху* [7, с. 137])

- відтворюваність – вживання знову і знову в незмінному вигляді, але в різних контекстах – *нім. Maulaffen feilhalten – укр. ловити гав* [67, с. 112].

Я. Корхонен розділяє фразеологізми, орієнтуючись на 3 основні критерії фразеологічності:

- вмотивованість, тобто наскільки зрозумілий зв'язок між компонентами фразеологізму та його загальним значенням;

- ідіоматичність – непокєднуваність значення виразу з конотацією окремих частин;

- ендо- та екзосемантика, тобто джерело значення фразеологізма. Відповідно, до ендосемічного класу входять ті вирази, які є сумою елементів значення, вони легко розшифровуються і є прямо вмотивовані. Наприклад, *нім. in Kraft treten – укр. набувати чинності*. До екзосемічних фразеологізмів належать ті, що є сумою значень елементів, містять архаїчні елементи та важкі для розшифрування: *нім. Blech reden – укр. бевкати/ банелюки плести* [75, с. 425].

Дослідник М. Дюме розглянув з іншого боку та запропонував включити до фразеологічного інвентарю однослівні ідіоми (*нім. nominale Einwortidiome*) [59,

с.85]. Насправді мовознавці називали це мовне явище по-різному: однослівні ідіоми (Ш.Штайн, Г. Геншель), однослівні фразеологізми (М. Дюме), монофрази (Ц. Фьолдес) та фразеологічні слова (В. Айсман) [79, с. 50].

Попри досить численну досліджуваність, у лінгвістичних колах точаться дискусії щодо того, чи можна такі однослівні вирази з переносним значенням класифікувати як фразеологізми. На думку А. Браксаторісової, однослівні фрази в німецькій мові, безумовно, можна віднести до фразеологізмів, оскільки вони часто є складеними виразами, утвореними шляхом об'єднання цілого словосполучення в одне слово [51, с. 1].

Отже, однослівні фразеологізми – це ідіоматичні, лексикалізовані, стійкі та відтворювані за формою та значенням сполуки, яким притаманні ознаки образності та експресивності. Однослівні ідіоми містять модифіковані компоненти з перенесеним значенням і відображають, як «перенесене значення окремих компонентів призводить до нового загального значення складних слів, яке не може бути виведене зі значень окремих компонентів» [59, с. 85]. Прикладами таких фразеологізмів є такі лексеми, як нім. *die Schmeichelkatze* – укр. *підлиза*, нім. *der Angthase* – укр. *боягуз* [58].

Крім того, існують й інші підходи до класифікації фразеологізмів. Але, як висловився Х.Бургер: «Чим суворіша схема класифікації, тим більше вона шкодить мовним явищам, а класифікація, яка містить найбільше деталей, є також найбільш обмеженою у своєму використанні» [52, с. 20].

Отже, аналіз теоретичної літератури свідчить про те, що існують різні підходи до класифікації фразеологізмів сучасної німецької мови, при цьому переважна більшість дослідників застосовують до вивчення фразеологізмів структурно-семантичний підхід. Саме структурно-семантичний підхід є найбільш вдалим для класифікації фразеологізмів, адже він надає можливість детально вивчати як структурні, так і семантичні аспекти цих мовних одиниць.

1.2.2. Структурна класифікація фразеологізмів на позначення позитивних та негативних рис характеру людини

В основі структурної, тобто лексико-синтаксичної класифікації фразеологізмів лежить структурний підхід, що базується на співвідношенні цих виразів з різними частинами мови, враховуючи їхню лексико-граматичну приналежність та роль у синтаксичній структурі мовлення. Це сприяє кращому розумінню їхніх лексичних, синтаксичних та семантичних характеристик.

Розгляньмо структурну класифікацію фразеологізмів на позначення позитивних і негативних рис характеру, удосконалену українським дослідником Ю. Ф. Прадідом [33, с. 76-80]. У цьому випадку фразеологізми поділяються за своїм співвідношенням з різними частинами мови і утворюють такі групи:

- іменникові фразеологізми (нім. Substantivische Phraseme) – що, відповідно, найчастіше складаються з поєднання іменника та прикметника та називають предмет чи явище. Їх можна поєднувати й з іншими частинами мови: іншими іменниками в присвійному відмінку та прийменниками. Це, наприклад: *нім. Wolf im Schafspelz* – *укр. вовк в овечій шкурі* [8, с. 326]; *нім. ein leibhaftiger Teufel* – *чорт, а не людина* [8, с. 243]; *нім. faule Kröte* – *нероба* [7, с. 412]; *нім. ein lockerer Zeisig* – *укр. легковажна людина* [8, с. 339].

- прикметникові фразеологізми (Adjektivische Phraseme) – фразеологізми, що називають ознаки і часто розглядаються як складова іменникових, адже прикметник сам по собі не може виступати як центральна одиниця. У таких сталих словосполученнях прикметник найчастіше є частиною присудка. Як от: *нім. bitterböse sein* – *укр. страх який лютий, злющий*, *нім. schwarzseherisch sein* – *укр. зневірницький*.

- дієслівні фразеологізми (Verbale Phraseme) – ті, в яких центральним компонентом є дієслово, що поєднується з прикметником, прислівником чи іменником та називають дію чи стан. Наприклад: *нім. sich ins Zeug legen* – *укр. старатися з усіх сил* [8, с. 342]; *нім. ins Fettnäpfchen treten* – *укр. наступати на мозолю, тобто бути нетактовним* [7, с. 305].

- прислівникові фразеологізми (*Adverbiale Phraseme*) – такі фразеологізми, які виступають у ролі обставини і складаються не лише з прислівників, а з усіх частин мови, що можуть виконувати цю функцію. Наприклад: *нім. mit gutem Gewissen* – з чистою душею/совістю [7, с. 268]; *leichten Herzens* – укр. з легким серцем [7, с. 329]; *нім. Auf eigene Faust* – укр. сам собою [39, с. 94-97].

Ще однією складовою цієї класифікації є вигуківі фразеологізми, які вказують на почуття та емоції людей. Прикладом може слугувати фразеологізм *нім. pfui Teufel!* – укр. от лихо! Він демонструє емоційну реакцію мовця на певну ситуацію [19, с. 230].

Розглянемо іншу класифікацію, запропоновану В.Фляйшером в основі якої лежить структурний підхід:

- парні сталі словосполучення (*нім. Wortpaare*) – це особливий вид фразеологізмів, що переважно складається з двох слів, які належать до однієї і тієї самої частини мови, найчастіше поєднані сполучником «und», що в перекладі на українську означає «і». Компоненти цих сталих словосполучень пов'язані між собою або семантичною подібністю, або протиставленням, будуючи синонімічні чи антонімічні зв'язки. Існують також випадки повторення тієї ж самої лексеми. Характерною ознакою таких фразеологізмів є рима: або початкова (*нім. Stabreim*), або кінцева (*нім. Endreim*) [61, с. 133, 29, с. 81].

Структурний підхід лежить в основі і порівняльних фразеологізмів (*нім. Komparative Phraseologismen*). Це стійкі фразеологічні порівняння, які характеризуються своєю експресивністю та підсилювальною функцією. Перший компонент порівнянь вживається в своєму буквальному значенні. Образність виникає через те, що порівнюваний об'єкт або явище, яке представляє другий компонент, належить до іншого класу предметів, істот чи явищ. Найчастіше вони використовуються для іронії та супроводжуються негативною конотацією [52, с. 203; 61, с. 99]. Наприклад: *нім. dumt wie eine Sünde* – дурний, як гріх; *нім. ein*

Gedächtnis haben wie ein Sieb – голова, як решето, говорячи про людину з дуже поганою пам'яттю [8, с. 194].

Проте серед порівняльних фразеологізмів, які позначають риси характеру людини, виділяється декілька із немотивованим другим компонентом: *нім. faul wie die Sünde* – укр. дуже ледачий, *нім. frech wie Oskar* – укр. нахаба з нахаб, *нім. frech wie Dreck/ Gassendreck* – укр. дуже нахабний *stur wie ein Panzer* – укр. дуже впертий [36, с. 118].

Відомо, що *Festgeprägte Sätze* – це стійкі фрази, в яких дієслово вжито не в початковій формі, а в одній зі змінних, при цьому може використовуватися в різних часових формах та способах. Підмет може бути виражений як іменником, так й особовим чи безособовим займенником. Синтаксична структура може бути проста – підмет і присудок або складна – з другорядними членами речення. Вони найчастіше мають метафоричне значення. Як от: *нім. jemandem sitzt der Schalk im Nacken* – укр. великий дурисвіт; *нім. es juckt jemandem in den Fingern* – укр. у когось сверблять руки, описуючи амбіційну, нетерплячу людину [62, с. 114].

Українські лінгвісти Т. В. Тарануха та М. М. Везубенко виділяють ще один вид фразеологізмів на позначення позитивних та негативних рис характеру – фразеологічні одиниці зі структурою речення [39, с. 48-49]. Але задля правильного аналізу визначимо значення терміну «речення». Згідно з визначенням М.П.Кочергана, речення – це висловлювання, що використовується для повідомлення та характеризується такими ознаками, як структурна цілісність, комунікативність та самостійність, адже воно виражає завершену думку [18, с. 203]. Мовознавці виділяють:

- фразеологізми зі структурою простого речення. До них належать фразеологізми зі структурою простих двоскладних речень (*нім. zwei Narren geben keinen Weisen* – укр. один мудрий вартий десятих дурних), неозначено-особові речення: двоскладні та односкладні (*нім. Man kann mit jemandem Wände einrennen* – укр. кому-небудь хоч кіл на голові теши; *нім. Den Schweinen wird alles Schwein* – укр. в усьому бачить щось погане).

- фразеологізми із структурою складного речення. До таких фразеологізмів відносять складносурядні речення (нім. *sagt er blau, so sagt sie grau* – укр. *ти йому «стрижене», він тобі «смалене»*) та складнопідрядні речення (умови: нім. *Könnte der Narr schweigen, so wäre er weis* – укр. *якби дурний умів мовчати, був би мудрим*; наслідку: нім. *Er lügt, dass sich die Balken biegen* – укр. *Бреше і оком не моргне*; з'ясувальні: нім. *Wer neidet, der leidet* – укр. *Заздрісний від чужого щастя сохне*) [18, с. 203].

Отже, аналіз літератури свідчить про те, що структурна класифікація фразеологізмів на позначення позитивних та негативних рис характеру людини базується на їхньому співвідношенні з частинами мови та лексико-граматичними характеристиками. Цей підхід забезпечує системний аналіз ідіоматичних виразів та їхніх семантичних особливостей. Він є ефективним інструментом для глибшого розуміння і дослідження фразеологізмів у мовленні.

1.2.3. Семантична класифікація фразеологізмів на позначення позитивних та негативних рис характеру людини

Як ми вже з'ясували, в сучасному мовознавстві лінгвісти не дотримуються єдиного підходу до класифікації фразеологізмів, але існують найбільш вживані та часто використовувані класифікації. Одна з них – семантична класифікація за ступенем ідіоматичності компонентів фразеологізму. Основою такої класифікації стала початкова розробка Ч.Балля, яку вдосконалили та проаналізували та мовознавці, як Н.Г. Шкуратяна, Л.А. Юрчук, А.П. Грищенко. Дослідники класифікують фразеологічні одиниці наступним чином:

- Ідіоми, тобто фразеологічні зрощення (нім. *Phraseologische Zusammenbildungen*) – фразеологізми, що передають одне поняття, а однією з головних їх ознак є неперекладність. Прикладами фразеологічних зрощень є: нім. *mit allen Wassern gewaschen sein* – укр. *бита голова, битий жак*, говорячи про досвідчену людину; нім. *mit offenen Karten spielen* – укр. *грати з відкритим*

забралом, тобто бути чесним; нім. *auf dem hohen Ross sitzen* – укр. *дивитися з висока на когось*, бути зарозумілим [3, с. 137-140].

- Фразеологічні єдності (нім. *Phraseologische Einheiten*) – семантично неподільні фразеологічні одиниці. Значення цих фразеологізмів вмотивоване значенням окремих елементів. Характерною для них є семантична двоплановість, адже ці єдності можуть вживатися як вільні словосполучення у прямому значенні, так і в переносному, зберігаючи емоційно-експресивну забарвленість. Ще однією особливістю є те, що попри неможливість заміни одних компонентів іншими, фразеологічні єдності здатні вступати в синонімічні відносини з іншими фразеологізмами. Наприклад: нім. *mit beiden Beinen auf dem Boden stehen* – укр. *міцно стояти на ногах*, тобто упевнено, прагматично діяти і мислити; нім. *Harte Schale, weicher Kern* для опису зовні суворої людини, за чиєю поведінкою ховається вразливість і тепло; нім. *ein offenes Ohr haben*, що перекладається «мати відкрите вухо» і означає вміти вислухати і допомогти [3, с. 137-140].

- фразеологічні сполуки (нім. *Phraseologische Verbindungen*) – це звороти, де, хоча кожен компонент має власне чітке значення, один з них виступає й зв'язним елементом, тобто реалізовує певне значення лише у цьому словосполученні. Вони є вмотивованими. Важливими особливостями є можливість перестановки компонентів, варіативність або, навіть, заміна одного з них [20, с. 143]. До фразеологічних сполучень часто входять слова з обмеженою валентністю, що вживаються лише в певних контекстах та в поєднанні з окремими лексемами. Як от: нім. *ein sturer Bock* – укр. *упертий як віл*, де слово «stur» – упертий вживається в прямому значенні; нім. *schlauer Fuchs* – укр. *хитрий як лис*, нім. *ein großer Fisch/Vogel* – укр. *важна птаха, велике цабе*, тобто поважна, впливова особа [3, с. 137-140].

Основою цієї класифікації стала головна ознака фразеологізму – ідіоматичність (нім. *Idiomazität*). Під ідіоматичністю мається на увазі семантичне перетворення фразеологічної одиниці, при цьому фразеологізм отримує цілісне

значення. Основна проблема цієї класифікації полягає у визначенні співвідношення між буквальним і фразеологічним (ідіоматичним) значенням [69, с. 71].

Слід зазначити, що окремою групою семантичної класифікації фразеологізмів на позначення позитивних та негативних рис характеру людини дослідники виділяють соматизми. Соматизми – це фразеологізми, в яких одним з компонентів виступає назва частини тіла людини. Завдяки своєму емоційно-експресивному осмисленню вони найкраще характеризують антропоцентризм у фразеології [27, с. 411]. Так, слово «голова» (нім. *Kopf*) використовується для позначення розумової здібності (нім. *ein findiger Kopf* – укр. *винахідлива голова*), схильності до ризику (нім. *Kopf und Krage riskieren* – укр. *ризикувати головою*), гордовитості (нім. *Kopf hoch tragen* – укр. *бути гордим*). Фразеологізми з компонентом серце (нім. *Herz*), позначають наявність та відсутність доброти. Прикладами можуть слугувати: нім. *viel Herz haben* – укр. *мати велике серце*, нім. *ein kaltes Herz haben* – укр. *мати холодне серце*. М'якість серця в німецькій асоціюється зі співчутливістю: нім. *Herz wie Butter haben* – укр. *мати серце з воску*, тобто бути співчутливим [38, с. 176].

Отже, семантична класифікація фразеологізмів є складною та багатогранною, враховуючи різні рівні ідіоматичності. Вона охоплює ідіоми, фразеологічні єдності, сполучення та соматизми, які мають різні ступені втрати початкового значення компонентів. Така класифікація сприяє глибшому розумінню мовних одиниць та їхнього використання в різних контекстах, відображаючи антропоцентризм у фразеології.

1.3. Фразеологізми як засіб кодування концептів у когнітивній лінгвістиці

Когнітивна лінгвістика – це напрям лексикології, що вивчає зв'язок мови з навколишнім світом людини. В її основі лежить антропоцентризм, адже

семантичні одиниці мови розглядаються через призму «людського фактора», тобто нашого світосприйняття [23, с.76].

Когнітивна лінгвістика вивчає зв'язок мови та мислення і має прагнення віднайти пояснення тим чи іншим лексичним явищам, що є специфічною частиною пізнання [77, с.41]. Ця дисципліна дозволяє проаналізувати процеси, що відбуваються під час фразеологізації, тобто формування фразеологічних концептів, і визначити механізми взаємозв'язку між мовними та когнітивними аспектами у фразеології. Вона досліджує, як лексичні вирази відображають культурні та соціальні аспекти життя людей [6, с. 128]. Іншими словами, когнітивна лінгвістика вивчає, як мова допомагає нам структурувати та передавати знання, і як фразеологізми сприяють цьому процесу, поєднуючи мовні вирази з глибшими когнітивними структурами.

Фразеологія є важливим елементом дослідження у когнітивній лінгвістиці. Саме фразеологізми відіграють роль певного кодування та актуалізації концептів когнітивної лінгвістики [17, с.70]. А концептом у цій дисципліні виступає одиниця колективної свідомості, яка відображає певний предмет реального чи ідеального світу, що зберігається в пам'яті носіїв мови у вигляді пізнаного суб'єкта. Концепти виконують функції збереження і передачі знань, ототожнення і розрізнення предметів, досвіду [20, с. 78].

Слід зазначити, що з точки зору когнітивної природи фраземи є одиницями вторинної номінації, що означає їх непряме та похідне значення. Вони втратили свій первинний сенс, який відображав початковий досвід категоризації світу. Протягом історичного розвитку фразеологічний склад мови продовжував активно використовуватися для концептуалізації та категоризації навколишньої реальності. У цьому контексті фразеологічні одиниці є вторинними сутностями, сформованими через метафоричні, метонімічні та символічні переноси, що відображають широкий спектр значень, які охоплюють різні аспекти багаторічного досвіду народу у змінній картині світу. Вони систематизують

знання про навколишній світ засобами фразеології, яку ми називаємо фразеологічною картиною світу [6, с. 170].

А отже, оскільки фразеологічна картина світу є системою знаків, що відображає результати когнітивно-оцінної діяльності людини, у сучасній лінгвістиці виокремлюють три основні аспекти її опису:

- результати інтелектуальної обробки інформації про світ, закріплені у свідомості людини через мову;
- відображення певних категорій, що формують світогляд народу;
- нормативно-ціннісна картина світу [6, с. 110].

При цьому саме фразеологія має властивість відображати когнітивну діяльність, що ґрунтується на ставленні один до одного, уявленні про світ та події, що відбуваються. Вони виконують роль символів та стереотипів у культурі. За допомогою фразеологізму мовець має змогу не лише називати одиниці, а й сприймати світ у своїй когнітивній та комунікативній діяльності на основі мовної компетенції [40, с. 121].

Фразеологічні одиниці, своєю чергою, є найбільш культурно марковані образні одиниці мови, що характеризуються взаємодією мовного, комунікативного, прагматичного та культурного факторів. Прагмалінгвістичний аспект фразеологічних одиниць пов'язаний із бажанням автора реалізувати свої комунікативні інтенції. Якщо експресивність фразеологічних словосполучень розуміти як приховану властивість, що активізується за певних умов і в певних контекстах, то тут відіграють роль прагматичні аспекти, які визначають конкретне використання виразу в контексті та його прагматичну додаткову цінність. Емоційна забарвленість відіграє тут важливу роль, адже чим вищий рівень емоційності фразеологічної одиниці, тим сильніший його вплив на адресата [53, с.77].

Як зазначають дослідники, в основі фразеологізму лежить певний образ чи картинка, які можна легко зрозуміти, усвідомивши значення компонентів. У когнітивній парадигмі ці сталі словосполучення розглядаються як мікротексти,

що структуруються шляхом інтерпретації його семантичної інформації носієм мови [49, с.35]. Вони виступають як когнітивні стимули, що змушують реципієнтів створювати уявні образи, які можуть бути багатшими та більш емоційно насиченими, ніж прості слова. Фразеологізми пробуджують індивідуальні асоціації, підкреслюють певні аспекти значення та дозволяють іншим відійти на задній план [78, с. 22].

Прийнято вважати, що когнітивні механізми формування фразеологічного знання мають відмінну від лексичної репрезентацію світу, що характеризується більшою архаїчністю та міфологізованістю. В їхній основі лежить пізнавальна діяльність людей, а самі фразеологічні одиниці розглядаються на рівні асоціативного сприйняття та оцінювання дійсності індивідом [21, с.313].

Для більшості людей центральним елементом і мірилом всього є сама людина. Дослідники підкреслюють, що у фразеологізмах рідко зустрічається прагнення до неупередженості та об'єктивності; їх компонентна структура свідчить про те, що найважливішою частиною дійсності, як вона сприймається і мовно виражається в повсякденному житті, є людина [68, с. 41].

Фразеологізми, як важливе джерело відображення світосприйняття і світовідчуття людини, утверджують уявлення про різні аспекти буття. Вони не лише відтворюють картину світу, але й фіксують найбільш актуальні фрагменти цієї картини. Це найемоційніший та образний шар мови, що сприяє когнітивному осмисленню дійсності через взаємодію дії та емоцій.

Отже, дослідження дає змогу зрозуміти, що фразеологізми є не лише мовними конструкціями, а й ключем до розуміння психології та культурного середовища, в якому вони використовуються. Вони відображають ставлення людей до світу та один до одного, а також допомагають у формуванні та утвердженні стереотипів та уявлень. Таким чином, аналіз фразеологізмів сприяє глибшому розумінню культурного контексту та когнітивних аспектів людської мови і мислення.

1.3.2. Фразеологізми на позначення позитивних та негативних рис у формуванні концепту «характер людини»

Фразеологізми є ключовими для кодування концептів, пов'язаних з людським характером. Фразеологізми не лише відображають, але й формують культурні уявлення про позитивні та негативні риси характеру, що є важливими для розуміння як індивідуальних, так і колективних особливостей світогляду та поведінки.

Для визначення концепту «характер людини» у фразеологізмах, необхідно позначити термін «концепт». У сучасній лінгвістиці дослідники називають три основні підходи до розуміння терміну «концепт», які визначають його різноманітні аспекти та функції:

- Лінгвістичний підхід. У цьому підході концепт розглядається як алгебраїчний вираз значення слова. Концепт тут означає весь смисловий потенціал слова, включаючи його конотативні елементи. Іншими словами, концепт охоплює всі можливі значення слова, що виникають у мовній свідомості.

- Когнітивний підхід. Цей підхід трактує концепт як психічний феномен, операційну смислову одиницю пам'яті або ментальний лексикон. Згідно з цим підходом концепт є ментальним утворенням, що відображає знання і досвід індивіда, а також способи обробки та збереження інформації в мозку.

- Культурний підхід. У цьому підході концепт розглядається як основна одиниця культури, що відображає сукупність культурних понять та відносин між ними. Концепти концентрують у собі знання, цінності та уявлення, характерні для певної культури [22, с. 49].

Для характеристики концепту «характер людини» загальновідомим вважається саме когнітивний підхід. У цьому контексті людський характер трактується як ментальна категорія, що включає сукупність знань, уявлень та стереотипів, пов'язаних із різними рисами характеру людини. Когнітивний підхід дозволяє аналізувати, як ці знання структуруються, зберігаються та

використовуються в мозку для розуміння і передачі інформації про людські якості.

Концепт «характер людини» вже давно став об'єктом дослідження сучасних науковців. Мовознавці аналізують його з різних боків та вивчають способи, якими люди виражають певні риси характеру за допомогою мови та мовних засобів. Прикладом можуть слугувати роботи О. А. Козлової, О. В. Малярчук, Н. В. Спіжавки, О. В. Тарасової, С. А. Торби та Ю. Ю. Шамаєвої, що систематизували та дослідили вербалізацію таких концептів, як боягузтво, життєрадісність та любов [24, с. 6].

Для вивчення впливу фразеологізмів, що позначають негативні та позитивні риси людини, на процес сприйняття того чи іншого індивіда, необхідно розглянути трактування терміну «характер». Згідно з «Великим тлумачним словником сучасної української мови» – це сукупність стійких психічних властивостей людини, її особистих рис, що виявляються у її поведінці та загальна позитивна або негативна оцінка індивідуальних особливостей певної особи [5, с. 1556].

Прийнято вважати, що фразеологізми на позначення позитивних та негативних рис характеру відзначаються своєю розвинутою системою значень, тому і складають досить численну і часто вживану групу сталих словосполучень для опису особистості через призму когнітивних процесів: уяву, спосіб мислення, пам'ять. Вони допомагають скласти певний образ, за яким буде сприйматися людина, що характеризується. Вербалізація концепту «характер людини» може виявлятися не лише у словах, а й у сталих виразах, що формують уявлення про індивіда та його особистість.

У статті Матвієнко йдеться про фразеологізм як про засіб номінації, що не дублює закріплений аспект в мові, а дає змогу образно позначити ситуацію, враховуючи особисте ставлення, що створюється внаслідок оцінного компонента [25, с. 40]. Фразеологізми на позначення позитивних і негативних рис характеру виступають у когнітивній лінгвістиці одиницями характеристики

людини, що класифікують їх та формують уявні моделі поведінки, які легко відтворити та пояснити. Основне завдання фразеологічних одиниць полягає не у швидкій та чіткій номінації певної риси людини, а в емоційному забарвленні та ставленні, яке формується у читача чи слухача.

Проте, з іншого боку, дослідження показують, що кожній людині властиві певні особливості, що позначаються її поведінкою. Якщо одних можна охарактеризувати, як працьовитих, чесних, розумних, дружелюбних, про інших кажуть, що вони самовпевнені, боягузливі, егоїстичні. Ці психологічні особливості і є рисами характеру людини, які характеризують фразеологізми з концептом «характер людини» [10, с. 159]. Такі фразеологізми є експресивними мовними одиницями, що в залежності від емоційної забарвленості умовно поділяють особистостей за їхніми рисами характеру. Наприклад, фразеологізм *нім. fleißig wie eine Biene* – *укр. працьовитий як бджола* [7, с. 101] для позначення працьовитості, *нім. stolz wie ein Pfau* – *укр. гордий як павич* [7, с. 102] для опису самовпевненості не лише надають мові експресивності, але й допомагають у формуванні уявлень про особистість та її характерні риси.

Прикладом вербалізації концепту «характер людини» може слугувати класифікація, запроваджена С. В. Помирчею. Мовознавець виділяє 25 груп фразеологізмів на позначення позитивних та негативних рис характеру. Серед них є такі риси, як боягузтво, балакучість, доброта, наївність, нерішучість, співчутливість, підступність, дурість, розум, упертість, хитрість, рішучість, жадність, легковажність, чесність, працьовитість та ін [31, с. 65]. Не зважаючи на це, ця концепція не є усталеною і загальноживаною, тому кожен лінгвіст може інтерпретувати фразеологізми на позначення позитивних та негативних рис характеру людини по-своєму.

Таким чином, ми з'ясували, що фразеологізми на позначення позитивних і негативних рис характеру людини є важливим аспектом вираження когнітивного концепту «характер людини». Фразеологізм як такий слугує не лише для відображення конкретних рис характеру, але й для позначення їхньої

емоційної забарвленості, що впливає на сприйняття індивіда та формування загальноприйнятих образів, які легкі у запам'ятовуванні та відтворенні.

Висновки до першого розділу

Отже, дослідивши теоретичні джерела, ми з'ясували, що фразеологізми як об'єкт дослідження – особлива мовна одиниця з власним специфічним значенням, граматичними та семантичними особливостями, що потребують постійного дослідження.

Було визначено, що фразеологізми є унікальними лексичними одиницями, що відзначаються своєю цілісністю, стійкістю та багатозначністю, поєднуючи денотативний, конотативний та граматичний компоненти. Розглянувши різні точки зору на особливості фразеологізмів, можна виділити їх загальномовні та специфічні ознаки, що визначають ці одиниці як важливий елемент мовної системи. Їхні загальні ознаки, такі як експресивність, відтворюваність та лексико-синтаксична стабільність, роблять їх важливим засобом передачі емоційно забарвленої інформації.

Узагальнюючи різноманітні підходи до класифікації фразеологічних одиниць, можна визначити, що різні критерії, такі як ідіоматичність, злотованість компонентів, вмотивованість значення та синтаксичні ознаки, допомагають у розумінні та систематизації цього мовного явища. Важливо розуміти, що жодна з класифікацій не є абсолютною, але комбінування різних поглядів на це питання сприяє глибшому розумінню фразеології.

Як і у випадку з іншими фразеологічними одиницями, фразеологізми на позначення позитивних і негативних рис характеру не обмежені одним поділом, між ними немає чіткої межі, тому кожен може інтерпретувати види цих сталих словосполучень по-своєму. Ці лексичні одиниці розглядаються з різних точок зору, зокрема з точки зору ідіоматичності смислу (за Ч. Баллем) та з точки зору структури (згідно з сучасним опрацюванням Ю.Прадїда), що надає можливість по-різному проаналізувати співвідношення компонентів у стійкому

словосполученні. Проте необхідно врахувати й те, що будь-яка система поділу може лише частково охарактеризувати ці фразеологічні одиниці.

Ми з'ясували, що в когнітивному аспекті фразеологізми виступають як засоби передачі концептуальної інформації, що допомагають активізувати уяву та створити емоційно насичені образи. Вони відображають складні когнітивні процеси в мовленнєвій діяльності людини та мають значний вплив на утворення та розуміння образів та концептів.

Фразеологічні одиниці, що використовуються для позначення позитивних та негативних рис характеру, відіграють важливу роль у сприйнятті особистості. За допомогою фразеологізмів створюються експресивні описи, що сприяють утворенню уявлення про людину та її характерні риси. Фразеологізми на позначення позитивних та негативних рис характеру людини виступають як експресивні мовні засоби, що дозволяють виразно передавати враження про особистість та сприймати її з різних культурних та когнітивних перспектив.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОЗИТИВНИХ ТА НЕГАТИВНИХ РИС ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ (на матеріалі роману Гюнтера Граса «Бляшаний барабан»)

2.1. Структурно-семантична характеристика фразеологізмів на позначення позитивних та негативних рис характеру людини

У роботі ми розглянули та проаналізували різні підходи та класифікації фразеологізмів на позначення позитивних та негативних рис характеру людини, проте, щоб сповна розкрити цю тему, варто проаналізувати структурно-семантичні особливості цих фразеологізмів на основі відібраного твору.

Матеріалом дослідження слугував соціально-психологічний роман Гюнтера Граса «Бляшаний барабан». Він вирізняється з-поміж інших творів автора не лише тим, що став дебютною працею Гюнтера Граса, а й тим, що завдяки цьому роману, через 40 років після написання, письменник став лауреатом Нобелівської премії (книга вийшла друком у 1959 році, а літературну премію Грас отримав у 1999). Та увагу критиків та читачів привертають не лише ці аспекти. Важливою ознакою твору є те, що німецькомовний письменник зміг чітко й неупереджено описати Німеччину ХХ століття: за 500 сторінок ми маємо змогу «пережити» історію вільного міста Данциг, його окупацію німецькими військами, події в Європі після Першої світової війни, під час Другої світової та в повоєнний період. І все для того, щоб дізнатися історію сім'ї Оскара Мацерата та усвідомити, чому ж головний герой потрапив до психіатричної лікарні [82].

У дослідженні структурно-семантичної характеристики фразеологізмів на позначення позитивних і негативних рис характеру людини роман відіграє важливу роль. Саме цей твір став джерелом відбору фразеологізмів, адже інтерпретація життєвого шляху зображена у романі крізь призму метафоричних та фразеологічних мовних одиниць, характеризуючи психологічні аспекти людського характеру.

Як ми уже дослідили, створити одну, всеосяжну класифікацію фразеологізмів неможливо, проте найчастіше лінгвісти послуговуються саме структурно-семантичною, що ґрунтується на ступені ідіоматичності фразеологізму. Суттєвим її доповненням стає лексико-синтаксична класифікація, що дозволяє розглянути і проаналізувати фразеологізм з морфологічного боку. Ці класифікації започаткував ще Ч. Баллі, та з часом їх розглядали та удосконалювали такі мовознавці, як Х.Бургер, В.Фляйшер, а згодом і Ю. Прадід, Н. Г. Шкурятяна та М. Я. Плющ. Як відомо, поєднання цих класифікацій дозволяє розділити фразеологізми на групки, ґрунтуючись на ступені їх переосмислення.

Основою нашої роботи стала структурна, тобто лексико-синтаксична класифікація фразеологізмів, що вирізняє їх за приналежністю центральної одиниці до певної частини мови (позначимо їх літерою F, від нім. Form) і виділяє:

F-1 фраземи-іменники (нім. *Substantivische Phraseme*)

F-2 фраземи-дієслова (нім. *Verbale Phraseme*)

F-3 фраземи-прикметники (нім. *Adjektivische Phraseme*) [20, с. 147].

Проте, щоб сповна розкрити структурно-семантичну особливість фразеологізмів на позначення позитивних і негативних рис характеру цього недостатньо, тому розгляньмо вибрані мовні одиниці з точки зору ідіоматичності смислу. Подана семантична класифікація за ступенем ідіоматичності поділяє фразеологізми на такі групи (позначимо їх літерою S - від нім. *semantisch*):

S-1 фразеологічні зрощення (нім. *Phraseologische Zusammenbildungen*), що є повністю невмотивованими та переосмисленими.

S-2 фразеологічні єдності (нім. *Phraseologische Einheiten*) – частково вмотивовані, проте повністю переосмислені.

S-3 фразеологічні сполучення (нім. *Phraseologische Verbindungen*) – повністю вмотивовані, проте частково переосмислені [20, с. 146].

Щоб успішно проаналізувати відібрані фразеологізми, необхідно в першу чергу звернутися до особливостей функціонування цих мовних одиниць для

вираження характеру людини і, відповідно до конотації та значення, утворити дві узагальнені групи: 1 - фразеологізми для позначення негативних рис характеру, 2 - фразеологізми для позначення позитивних рис характеру.

Розгляньмо функціонування *структурної та семантичної класифікації* поділу фразеологізмів за морфологічним аспектом та за ступенем ідіоматичності на конкретних прикладах, відібраних з роману Гюнтера Граса «Бляшаний барабан» (див. додаток А).

2.1.1 Фразеологізми на позначення негативних рис характеру

Дослідження показало, що найбільшу групу фразеологізмів на позначення негативних рис характеру у проаналізованому творі складають дієслівні фразеологізми F-2 – 47% (див. додаток Б), що бувають прості (іменник + дієслово) та поширені (дієслово + препозиційна група/ іменник з означенням). Серед відібраних фразеологізмів переважають саме поширені фраземи-дієслова. Розгляньмо приклади:

- *sich als Dummerjan verhalten* [82, с. 72]

Цей поширений фразеологізм використовується для негативної конотації опису дурної, недалекої людини [58]. Це приклад *фразеологічного сполучення* (S-3), в якому лише частина компонентів є переосмислена.

- *nicht zur Hand gehen* [82, с. 331]

Конотативне значення фразеологізму походить від протилежного до нього «*jemandem an die Hand (zur Hand) gehen*», що означає бути здатним допомогти [7, 304]. Це соматизм, що складається з поєднання іменника й дієслова і функціонує, як *фразеологічна єдність* (S-2).

- *unsicher in den Sandalen stehen* [82, с. 179]

Фразеологізм, який ми звикли бачити у вигляді «*(un)sicher mit beiden Beinen stehen*» зазнав субституції, що трохи ускладнює його класифікацію. Він позначає таку негативну рису характеру людини, як невпевненість, нерішучість [58] і складається з дієслова і препозиційної групи, тобто є поширеним. Як і в

попередньому випадку, за семантичною класифікацією це *фразеологічна єдність* (S-2).

- *Schrecken an die Wand malen* [82, с. 175]

Цей приклад характеризує песимістичну людину, яка перебільшує проблемність якоїсь ситуації [57, с. 720]. Це *фразеологічна єдність* (S-2), адже окремі компоненти мають вмотивоване значення і можуть вживатися і як вільне словосполучення, і як фразеологізм.

- *wissen, wie der Hase läuft* [82, с. 26]

Продемонстрований зоосемізм є мовною одиницею на позначення недалекоглядної людини, що в чомусь не розбирається [66, с. 87]. Кожен компонент фразеологізму має власне значення, але їхня комбінація ідіоматично переосмислюється і утворює *фразеологічне сполучення* S-3.

- *nicht ganz klar/richtig in Kopf sein* [82, с. 235]

Соматизм використовується у значенні «бути божевільним, не в собі» [57, с. 407], описуючи розгублену людину, що не дуже адекватна у своїх діях. Як і в попередньому випадку, це *фразеологічне сполучення* S-3.

- *nicht einmal die Nase heben* [82, с. 188]

Це ще один приклад соматизму, що означає «бути байдужим, не звертати уваги» та належить до поширених фразем-дієслів. За семантичною класифікацією він позначає *фразеологічну єдність* (S-2), оскільки значення окремих компонентів частково переосмислене.

- *im Stich lassen* [82, с. 229]

Цей фразеологізм характеризує таку негативну рису характеру, як байдужість і вміння залишати когось наодинці в надзвичайній ситуації без допомоги [58]. Це поширене фразема-дієслово, яку за семантичною класифікацією можна віднести до *фразеологічного сполучення* (S-3).

Наступним, досить численним класом є іменникові фразеологізми F-1 і становить 41% від усіх досліджених фразеологізмів. Розгляньмо й проаналізуємо приклади детальніше:

- *graue Maus* [82, с. 322]

Фразеологізм позначає нецікаву, непримітну людину [57, с. 278]. Він є прикладом *фразеологічної єдності S-2*, як частково переосмисленої мовної одиниці.

- *Faulpelz* [82, с. 57]

Однослівна ідіома, що використовується для опису дуже лінивої людини, ледаря [58]. На відмінно від першого прикладу, цей фразеологізм входить до іншої групи семантичної класифікації, а саме *S-1 фразеологічне зрощення*, адже компонент «Pelz» не має буквального значення, що робить цей вираз нерозривним і зрозумілим лише в поєднанні.

- *gerissener Hund* [82, с. 453]

Цей фразеологізм є зоонімом на позначення хитрої, підступної людини [58], виражений у вигляді *фразеологічного сполучення (S-3)*, де кожен компонент має власне значення, але їхня комбінація метафорично переосмислює його.

- *Schlappschwanz* [82, с. 236]

Німецькомовний словник «DUDEN» подає наступне значення цього фразеологізму: «безвольна, неенергійна людина; слабак» [58]. Це ще один приклад *S-3 фразеологічного сполучення*.

- *Birnenkopf* [82, с. 159]

Цей однослівне *фразеологічне сполучення (S-3) «Birnenkopf»* є похідним від «*eine weiche Birne haben*», що означає бути недоумкуватим, телепнем [7,103], адже порівняння голови з фруктами і овочами в німецькій мові є ознакою вербалізації розумової обмеженості. Використання лексеми «*Kopf*» дозволяє класифікувати цей фразеологізм, як соматизм.

- *ein steinernes Herz* [82, с. 438]

Ще один приклад соматизму, що є похідним від іншого фразеологізму. Для нас більш звичною є форма «*ein hartes (steinernes, eisernes) Herz haben*» або «*ein Herz von Stein haben*». Це *фразеологічна єдність S-2*, що перетворює

вмотивоване значення окремих компонентів на метафоричний вираз із семантичною двоплановістю.

- *Fuchsgesicht* [82, с. 311]

З буквальним перекладом «обличчя лиса» ця однослівна ідіома тотожна до фразеологізму «*schlauer Fuchs*» та позначає хитру, підступну людину. Це зоосемізм, що за семантичною ознакою можна віднести до *фразеологічного зрощення* (S-1).

Рідше, але зустрічаються й прикметникові фразеологізми F-3:

- *himmelblau dumm* [82, с. 68]

Це *фразеологічне сполучення* (S-3), що в поєднанні двох компонентів утворює засіб вербалізації такої риси характеру, як надмірна наївність, безглуздість [58].

- *blauäugig* [82, с. 188]

Конотативне значення цього фразеологізму - надмірно наївна, довірлива людина [58]. Це однослівна ідіома, що з точки зору ідіоматичності смислу може розглядатися, як *фразеологічне зрощення* (S-1), що комбінує дві лексеми і утворює нове метафоричне значення.

Загальна вибірка фразеологізмів на позначення негативних рис характеру переважає і становить 53% від усієї кількості обраних лексичних одиниць (див. Додаток А). Відібрані приклади ілюструють, що найбільш вживаним видом фразеологізму на позначення негативних рис характеру за семантичною ознакою у творі виступає фразеологічне сполучення S-3 – 47% (див. Додаток Б), що характеризує як поєднання компонентів з власним індивідуальним значенням інтерпретується та надає цій лексичній одиниці нового метафоричного значення. Фразеологічні єдності найчастіше зустрічаються у фраземах-іменниках (див. Додаток Б). А зрощення, тобто абсолютно неподільні, сталі словосполученнями, значення яких не залежить від прямого значення кожного зі складових слів, найточніше передають ідіоматичність фразеологізмів. Крім того, ми визначили, що деякі фразеологізми

входять і до іншої класифікації та містять компоненти з назвами тварин (зоосемізми) та частин тіла людини (соматизми). До того ж, ми виділили й приклади однослівних ідіом зі специфічним значенням, яке виходить за межі значення складових частин.

2.1.2 Фразеологізми на позначення позитивних рис характеру

Як можна відслідкувати, у своєму творі Гюнтера Грас схиляється до вербалізації саме негативних рис характеру персонажів. Фразеологізми на позначення позитивних рис складають, хоч і мінімально, але меншу частину – 47% від усіх відібраних лексичних одиниць (див. Додаток А).

Проаналізуємо їх за схемою, що використовували для характеристики фразеологізмів на позначення негативних рис характеру людини. Як і в попередньому випадку, між лексичними одиницями на позначення позитивних рис найчастіше зустрічаються фраземи-дієслова F-2 (див. Додаток В):

- *ein gutes Herz haben* [82, с. 132]

Фразеологізм має значення бути емпатичною, співчутливою, доброзичливою людиною [56]. Він розглядається, як *фразеологічна єдність* (S-2), адже в цьому контексті компоненти, які, здавалось, можна було б зрозуміти буквально, утворюють нове значення, що не виводиться з окремих частин вислову. Варто також вказати, що це соматизм, тобто фразеологізм з компонентом – частиною тіла.

- *etwas mit Herz und Seele erleben* [82, с. 186]

Цей соматичний фразеологізм охарактеризовує людину, що повністю занурюється у справу [56]. Це ще один приклад *фразеологічної єдності* (S-2), де значення компонентів частково переосмислюється.

- *üppigen Phantasie haben* [82, с. 125]

Цей приклад ілюструє *фразеологічне сполучення* (S-3) та використовується, щоб описати творчу людину з багатою уявою [58]. Як фразема-дієслово він є поширеним, адже крім дієслова та іменника вживається й прикметник.

- *frisch von der Leber sagen* [82, с. 436]

Компонент «Leber» дозволяє розглядати цю мовну одиницю, як соматизм, що позначає щирю людину [56]. А з семантичної точки зору це *фразеологічна єдність* (S-2).

- *helle sein* [82, с. 373]

Проілюстрований приклад є простою фразеомою-дієсловом, що ознає бути розумним, кмітливим [58]. Цей фразеологізм є *фразеологічною єдністю* (S-2), де значення прикметника виходить за межі його буквального значення.

- *es immer am Kopf treffen* [82, с. 345]

Цей соматизм є похідним від фразеологізму «*den Nagel am Kopf treffen*», що використовується для опису людини, що влучно висловлюється і говорить правильні речі [66, с. 108]. Тут спостерігаємо явище субституції, тобто модифікації компонентів задля поєднання мовної одиниці з контекстом твору. Це яскравий приклад *фразеологічної єдності* (S-2).

- *etwas kaum aus dem Auge lassen* [82, с. 9]

Хоча у фразеологізмі й відбулася легка модифікація: слово «nicht» замінило «kaum», це не вплинуло на сприйняття значення – бути дуже уважним [57, с. 69]. Як і в попередніх випадках, це соматизм та *фразеологічна єдність* (S-2).

- *ins Herz blicken* [82, с. 271]

Соматизм використовується для опису здатності розуміти когось на емоційному рівні, бути емотивною людиною [58]. Це приклад *фразеологічної єдності* (S-2), яку неможливо зрозуміти, розглядаючи значення слів окремо.

- *keiner Fliege ein Bein krümmen können* [82, 248]

Ця форма фразеологізму зустрічається досить рідко, частіше ми можемо побачити «*keiner Fliege ein Bein ausreißen können*» для опису добродушної людини, що не може заподіяти нікому шкоди [57, с. 212]. З точки зору ідіоматичності смислу це *фразеологічна єдність* (S-2).

- *auf sich selbst angewiesen sein* [82]

Це *фразеологічне зрощення* (S-1), що охарактеризовує незалежну людину, що покладається тільки на власні сили [58] та використовується як цілісна одиниця з фіксованим значенням.

- *mit allen Wassern gewaschenen sein* [82, с. 100];

Ця мовна одиниця описує мудру, досвідчену людину [57, с. 785]. Це з одного боку – поширена фразема-дієслово, а з іншого – *фразеологічне зрощення* (S-1).

Фраземи-іменники F-1 становлять, хоч і не велику групу, та відіграють важливу роль у номінації позитивних рис людини. Розгляньмо приклади:

- *Die gute Guste* [82, с. 375]

Конотативне значення цього прикладу базується на фразеологізмі, з якого він походить. Шляхом субституції, для кращого сприйняття тексту, автор творчо переосмислив слово «Seele» та використовує натомість ім'я персонажа, щоб описати дуже добру людину [8, с. 182]. Фразеологізм є прикладом *фразеологічного сполучення* (S-3), значення компонентів якого частково переосмислені.

- *Glückspilz* [82, с. 453]

Цей однослівний фразеологізм є прикладом *фразеологічного зрощення* (S-1), що позначає людину, якій постійно усміхається вдача, щасливчика [58].

- *Sonntagsjunge* [82, с. 453]

Як і в попередньому випадку, за семантичною класифікацією ця однослівна ідіома належить до *фразеологічних зрощень* (S-1) та описує дуже везучу людину [58].

- *Lamm Gottes* [82, с. 52]

Фразеологізм має релігійне походження і першочергово це словосполучення є символом Ісуса Христа, проте в сучасному контексті він використовується для опису невинної, жертвовної людини [58]. Як і більшість усіх фразем-іменників, цей також є *фразеологічним зрощенням* (S-1).

Окрема лексична лексема, що може характеризуватися дwoяко - це фразема-прикметник F-3 «*fix und fertig*» зі значенням «завжди готовий, радий допомогти». Проілюстрований фразеологізм одночасно є й прикладом сталого парного словосполучення з початковою римою та *фразеологічним зрощенням S-1*, якщо аналізувати його з семантичного боку.

Отже, можемо зробити висновок, що серед фразеологізмів на позначення позитивних рис характеру переважають фраземи-дієслова, що за семантичною класифікацією у тексті найчастіше виступають як фразеологічні зрощення (див. Додаток В). Серед фразем-іменників найбільш вживаними є саме фразеологічні зрощення, в яких компоненти метафорично переосмислюються. Часто вживаними фразеологізмам на позначення позитивних рис характеру є соматизми, адже концепт «людина» є головним для цих лексичних одиниць.

Висновки до другого розділу

Практичний аналіз фразеологізмів на позначення позитивних і негативних рис характеру показує, що для повноцінної характеристики фразеологізмів, як мовних одиниць та визначення їх структурно-семантичних особливостей, варто використовувати кілька класифікацій їхнього поділу. Досі актуальними залишаються структурно-семантична та лексично-синтаксична (структурна) класифікації, засновані основоположником фразеології Ч. Баллі, тому саме вони і стали основою нашого аналізу.

Шляхом суцільної вибірки з літературного твору було відібрано 30 текстових фрагментів з фразеологізмами на позначення позитивних і негативних рис характеру на матеріалі роману Гюнтера Граса «Бляшаний барабан» (див. Додаток А). Попри використання автором субституції як виду модифікації фразеологізмів, задля кращого поєднання цих лексичних одиниць зі змістом твору, це не спричинило труднощів для їхньої класифікації.

Проте розподіл фразеологізмів за структурними та семантичними ознаками виявився досить неоднорідним. За результатами дослідження

виявилось, що найчисельнішою групою фразеологізмів на позначення позитивних і негативних рис характеру людини за структурною класифікацією є фраземи-дієслова. Друге місце займають іменникові фразеологізми, а найрідше зустрічаються фраземи - прикметники (див. Додаток Б, Додаток В). Розглядаючи семантичні особливості, ми визначили, що найбільш вживаною групою фразеологізмів на позначення позитивних рис характеру є фразеологічні сполучення (див. Додаток Б), в той час як для позначення позитивних рис характеру автор частіше вживає фразеологічні єдності (див. Додаток В).

Отже, за результатом аналізу ми можемо дійти до висновку, що у німецькій мові переважають фразеологізми на позначення саме негативних рис характеру, а зокрема фраземи-дієслова. Згідно з структурно-семантичною класифікацією, то найчастіше вживаною групою є фразеологічні єдності (див. Додаток А).

ВИСНОВКИ

Дослідивши сутність поняття «фразеологізм» і структурно-семантичні особливості класифікацій фразеологізмів на позначення позитивних і негативних рис характеру людини на основі обраного літературного твору та вибірки сталих словосполучень з фразеологічних словників, ми можемо зробити наступні висновки.

Було проаналізовано наукову літературу з теми дослідження та з'ясовано сутність поняття «фразеологізм» та його особливості. Зокрема, фразеологізм можна трактувати, як мовну одиницю, що постійно розвивається та характеризується такими головними рисами, як стабільність, відтворюваність, полілексичність та переосмислення. Специфічними ознаками володіють не всі фразеологізми, але з-поміж них виділяють: варіація, модифікація та історичність. Усі ці ознаки вказують на ідіоматичність фразеологізму, що тісно пов'язана з його конотативним значенням, головним завданням якого є не позначення об'єкта, а відтворення ставлення до нього чи до ситуації.

Було визначені основні проблеми та види класифікації фразеологізмів. Зокрема, неоднорідність визначення поняття «фразеологізм» та його дослідження з різних боків мовознавства відіграють важливу роль у творенні все нових, удосконалених класифікацій, що розкривають ті чи інші властивості цієї лексичної одиниці. Серед основних причин неоднорідності класифікацій можна визначити такі, як субституція, тобто заміна компонента фразеологізму на загальноживане слово; експансія – додавання компонентів; чи, навпаки, їх зменшення, тобто еліпсис; дефразеологізація, під час якої фразеологізм набуває нових значень тощо. Слід зазначити, що мовознавці використовують безліч підходів для всеосяжної характеристики фразеологізмів: синтаксичні, ідіоматичні, структурно-семантичні, фразеологічні, лінгвокультурологічні та ін. Проте саме структурно-семантичний підхід вважається найбільш точним та

вдалим для класифікації фразеологізмів, зокрема на позначення позитивних і негативних рис характеру людини.

Було досліджено фразеологізм в аспекті когнітивної лінгвістики задля позначення антропоцентризму як важливого чинника у творенні фразеологізмів, як одиниць вторинної номінації. Вербалізація концепту «характер людини» за допомогою фразеологізмів на позначення позитивних і негативних рис характеру людини показує, як фразеологізм впливає на сприйняття особи, що ним описана.

Було відібрано, систематизовано та проаналізовано 30 текстових фрагментів, що містили фразеологізми на позначення позитивних і негативних рис характеру й на основі літературного твору – роману Гюнтера Граса «Бляшаний барабан». Зокрема, було з'ясовано, що у літературних творах також переважають фразеологічні одиниці саме на позначення негативних рис характеру (53%). Аналіз фразеологізмів за лексико-синтаксичною класифікацією показав, що серед фразеологізмів, що позначають риси людини переважають фраземи-дієслова і становлять 58% від усієї кількості. На другому місці фраземи-іменники – 33%, а найменшу групу складають прикметникові фразеологізми (9%). Найбільш вживаним класом фразеологізмів на позначення позитивних і негативних рис характеру за семантичною ознакою є фразеологічні єдності і складають 43% від загальної кількості. Проте, якщо систематизувати окремо позитивні та негативні риси характеру, можна визначити, що для позначення негативних рис автор частіше використовує саме фразеологічні сполучення (47%), а фразеологічні єдності становлять 35% та займають друге місце.

Отже, найбільш вживаними фразеологізмами у німецькомовному дискурсі є фразеологізми на позначення негативних рис характеру, зокрема фраземи-дієслова та фразеологічні зрощення. Вони характеризуються своєю експресивністю та емоційністю й виконують оцінну функцію, створюючи асоціативний образ, що характеризує певну негативну рису. Це вкотре

підтверджує значимість цього виду фразеологізмів у вербалізації концепту «характер людини».

Ми бачимо перспективи подальших досліджень у розгляді питань характеристики особливостей та класифікації фразеологізмів на позначення позитивних і негативних рис характеру людини в німецькій мові.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Thema der vorliegenden Bachelorarbeit ist «Phraseologismen zur Bezeichnung positiver und negativer Charaktereigenschaften einer Person (in Anlehnung an den Roman "Die Blechtrommel" von Günter Grass)»

Das **Forschungsziel** dieser Arbeit besteht in der Untersuchung phraseologischer Ausdrücke, die positive und negative Eigenschaften des menschlichen Charakters bezeichnen, und in der Charakterisierung ihrer strukturellen und semantischen Merkmale.

Im Rahmen dieser Zielsetzung wurden folgende **praktische Aufgaben** gestellt: 1) das Wesen des Begriffs "Phraseologie" und seine Merkmale zu definieren und aufzuzeigen; 2) die wichtigsten Klassifizierungen von phraseologischen Einheiten und die Besonderheiten ihrer Funktionsweise zu analysieren; 3) die semantischen und strukturellen Merkmale der phraseologischen Einheiten zu identifizieren und zu systematisieren, die positive und negative Charaktereigenschaften einer Person auf der Grundlage des für die Analyse ausgewählten literarischen Werks bezeichnen.

Das gewählte Thema gewinnt an **Aktualität**, da es notwendig ist, die häufig verwendete Gruppe der Phraseologismen zur Bezeichnung von positiven und negativen Charaktereigenschaften des Menschen in der deutschen Sprache vertieft zu untersuchen.

Zum **Forschungsobjekt** der Arbeit gehören phraseologische Einheiten der deutschen Sprache.

Den **Forschungsgegenstand** bilden strukturelle, semantische und funktionale Merkmale von phraseologischen Ausdrücken, die positive und negative Eigenschaften des menschlichen Charakters bezeichnen.

Zur Lösung der Probleme wurden folgende **Forschungsmethoden** verwendet: Methode der Analyse, Deduktion und Induktion bei der Bearbeitung des theoretischen Studienmaterials; Methode der kritischen Analyse zur Untersuchung der Hauptmerkmale und Klassifizierungen der phraseologischen Einheiten; Stichprobenmethode – für die Auswahl des zu untersuchenden Materials; deskriptive

Methode – für die Systematisierung und Beschreibung des analysierten Materials; Methode der Synthese und Verallgemeinerung, um die Schlussfolgerungen der Studie zu formulieren.

Als *Forschungsmaterial* dienen der sozialpsychologische Roman «Die Blechtrommel» von Günter Grass.

Nachdem wir die Essenz des Begriffs, seine Funktionen, Merkmale und Typen von Klassifizierungen phraseologischer Einheiten, insbesondere Phraseologismen, die positive und negative Charaktereigenschaften bezeichnen, analysiert haben, können wir auf der Grundlage deutschsprachiger Wörterbücher und literarischer Werke die folgenden *Schlussfolgerungen* ziehen.

Wie die *Forschungsergebnisse* gezeigt haben, wurde der Begriff als eine sprachliche Einheit definiert, die sich durch ihre Stabilität, Polylexikalität und Umdeutung auszeichnet. Das Hauptmerkmal der phraseologischen Einheiten ist ihre Idiomatizität.

Eine der am häufigsten verwendeten Arten der Phraseologie ist die Phraseologie zur Bezeichnung positiver und negativer Charaktereigenschaften einer Person. In diesem Zusammenhang spielt die Verbalisierung des Konzepts des „menschlichen Charakters“ mit Hilfe dieser phraseologischen Einheiten eine wichtige Rolle bei der Bezeichnung und Wahrnehmung der damit beschriebenen Person.

Die Ergebnisse unserer Klassifizierung zeigen also, dass die am häufigsten verwendeten phraseologischen Einheiten diejenigen sind, die negative Charaktereigenschaften bezeichnen. Unter dem Gesichtspunkt der strukturellen und semantischen Klassifizierung überwiegen im Deutschen phraseologische Einheiten und verbale Phraseme. Die verbreitete Verwendung dieser Art von Phraseologismen führt zu einer wertenden Darstellung des Charakters einer Person durch die von ihr ausgeführten Handlungen.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баран Я.А. Фразеологія в системі мови. Івано Франківськ: Лілея–НВ, 1997. 173 с.
2. Березнева І. М. Особливості вивчення фразеологічних одиниць з соматизмами як наукова проблема / І. М. Березнева // Лінгвістичні дослідження. Вип. 5. ХДПУ, 2000. 122–127 с.
3. Білоус О.М. Порівняльна лексикологія (курс лекцій німецькою мовою): Навчальний посібник: видання 2–ге доопрацьоване та доповнене. Кіровоград, РВВ КДПУ імені Володимира Винниченка, 2013. 224 с.
4. Бодик О. П. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. – Київ: Центр учб. літ., 2011. 413 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
6. Венжинович Н. Фраземіка української літературної мови: когнітивний та лінгвокультурологічний аспекти : дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 2018. 503 с.
7. Гаврись В., Пророченко О. П. Німецько-український фразеологічний словник. Том I. Київ : Рад. шк., 1981. 419 с.
8. Гаврись В., Пророченко О. П. Німецько-український фразеологічний словник. Том II. Київ : Рад. шк., 1981. 416 с.
9. Галинська О. М. Фразеологізми як знаки культурної інформації/ О. М. Галинська // Проблеми зіставної семантики: збірник наукових статей. Вип. 10 / відп. ред. Корольова А. В. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2011. Ч. 2. 72–76 с.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pzs_2011_10%282%29_16
10. Гамзюк М. Особливості лексико-семантичних шляхів утворення фразеологічних одиниць / Проблеми семантики слова, речення та тексту. – Вип. 4. – К.: КДЛУ, 2000. – 296 с.

11. Голянич М., Стефарук Р., Бабій І. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія. Івано–Франківськ : Сімик, 2011. 272 с.
12. Грищенко А. П. Сучасна українська літературна мова/А. П. Грищенко, Л. І. Мацько і ін. – К.: Вища шк., 1997. – 98–253 с.
13. Грищенко. А. П. Сучасна українська літературна мова: підр – 3-е вид. допов. – К.: Вища шк., 2002. 439 с.
14. Дюська А. П. Фразеологізми в аспекті когнітивного підходу / А. П. Дюська // Лінгвістичні дослідження. - 2014. - Вип. 37. 14-17 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_lingv_2014_37_5
15. Забуранна О. В. Антропоцентризм фразеологічної семантики: автореф. дис. канд. філол. наук. Київ, 2003. 18 с.
16. Зінченко А. В. Вторинні номінації невизначеної кількості в англomовному публіцистичному дискурсі: лінгвокогнітивний та прагмастилістичний аспекти : дис. канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2021. 214 с.
17. Князь Т. Когнітивний аспект дослідження фразеологізмів української мови в медійному дискурсі. Лінгвостилістичні студії. 2020. 62–71 с. URL: <https://doi.org/10.29038/2413-0923-2020-13-62-71>
18. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ : Академія, 1999. 288 с.
19. Лалаян Н. С. Семантична структура німецьких фразеологічних одиниць з антропонімічним компонентом і його фразеотворча активність. Наукові записки. 2009. С. 74–77.
20. Левицький В. Лексикологія німецької мови: Посібник. Вінниця : Нова Книга, 2014. 392 с.
21. Левченко О. П. Фразеологічна репрезентація світу/Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. праць. Київ: КНУ, 2002. №7. 307–315 с.
22. Літяга В. Поняття "концепт" у парадигмі сучасних лінгвістичних досліджень. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2013. Т. 1, № 46. 48–50 с.

23. Любчук Н. Зіставна лексикологія німецької та української мов. Київ : Видавничо–полігр. центр «Київ. ун-т», 2013. 335 с.
24. Манжос С. В. Поняття «концепт» у парадигмі наукових знань. Наукові записки національного Університету «Острозька Академія». 2018. Т. 1, № 1(69)/2. 6–9 с.
25. Матвієнків О. С. Особливості функціонування фразеологічних одиниць у художньому тексті / Вісник Львівського університету. Серія : Іноземні мови. - 2013. - Вип. 21. - 37-43 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_in_mov_2013_21_7
26. Мельничук Г. М. Типологічна класифікація німецьких та українських паралінгвістичних фразеологізмів. Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2013. Т. 9, № 1. 299–304 с. URL: <https://doi.org/10.31812/filstd.v9i1.545>.
27. Мойсеєнко Л. Соматизми в українській, німецькій та польській мовах із компонентом найменування "частина тіла людини" / Л. Мойсеєнко // Київські полоністичні студії. - 2015. - Т. 26. - 410-415 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kps_2015_26_45
28. Мойсієнко А., Бас–Кононенко О., Бондаренко В. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика: підручник. Знання, 2010. 270 с.
29. Огуй О. Лексикологія німецької мови. Lexikologie der deutschen Sprache: Навч. посіб. для студентів ВНЗ. Вінниця : Нова кн., 2003. 416 с.
30. Павленко Н. О. Фразеологізми на позначення людини за її здібностями в англійській мові: лінгвокультурологічний і семантичний аспекти. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2018. Т. 2, № 37. 125–127 с.
31. Помирча С. В. Вербалізація фразеологічних одиниць на позначення якостей характеру людини. «Молодий вчений». 2017. Т. (46.1), № 6.1. 64–67 с.
32. Потапова Ж. Лексикологія німецької мови : навч. посіб. для студ. фак. «Референт-пер.». Харків : Вид-во НУА, 2011. 108 с.

33. Прадід Ю.Ф. Значення фразеологізму та його тлумачення в словнику (на матеріалі іменникових фразеологізмів) / Ю.Ф. Прадід. – С.: Еліньо, 2006. – 156 с.
34. Сингаївська, А. В., Мосейчук, О. М. Однослівні ідіоми як знаки іллокуції, маркери інтенціональності та як засоби забезпечення прагматичної когерентності дискурсу. ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка (45). 2009 с. 119-122.
35. Соболевська, О. Є. Українські фраземи й особливості їх творення. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка. 2018. – 45 с.
36. Тарануха Т. В. Структурні та граматичні особливості німецьких ад'єктивних компаративних фразеологічних одиниць на позначення рис характеру людини. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2019. Т. 1, № 38. 118–120 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2017_28_46
37. Тарануха Т. Структурно-семантичні та граматичні характеристики субстантивних фразеологічних одиниць на позначення рис характеру людини в українській та німецькій мовах. Зіставне вивчення мов. Проблеми перекладознавства та міжкультурної комунікації. Кіровоград. 385–390 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2015_21_80
38. Тарануха Т. В. Фразеологічні одиниці на позначення характеру людини з компонентами-соматизмами. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. Т. 1, № 27. 175–179 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2017_27%281%29_46
39. Тарануха Т. В. Верезубенко М. Структурно-граматична класифікація фразеологізмів на позначення рис характеру людини в українській та німецькій мовах і особливості їх перекладу. Humanities science current issues. 2020. Т. 4, № 29. С. 46–51. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_29\(4\)_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_29(4)_10)

40. Узченко В.Д. Нові лінгвістичні парадигми «концепт–фразеологізм–мовна картина світу». Запоріжжя, 2006. 146-152 с.
41. Українська мова : енциклопедія – 2–ге вид., випр. і доп. – Київ : Видавництво «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
42. Федоренко Л.О. Модифікації структурного та семантичного складу фразеологізмів сучасної української мови // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир, 2007. С. 193-197.
43. Фразеологізми | Мова – ДНК нації. Мова – ДНК нації. URL: <https://ukr-mova.in.ua/library/frazeologizmu/> (дата звернення: 23.04.2024).
44. ФРАЗЕОЛОГІЯ | українські словники. URL: <https://goroh.pp.ua/Фразеологія/> (дата звернення: 18.04.2024).
45. Швець Т. Семантичні групи фразеологічних одиниць німецької мови із соматичним компонентом. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Т. 4, № 28. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/28.208805>.
46. Шкурятяна Н. Г., Шевчук С. В. Сучасна українська літературна мова: Навч. Посібник / Н.Г. Шкурятяна, С.В. Шевчук. К.: Літера, 2000. – 668 с.
47. Щербань Н. П. Семантичний аспект структури фразеологізмів німецької та української мови. Чернівці, 2002. С. 142–149.
48. Щербань Н. П. Характерні особливості фразеологічних одиниць і термінологічних словосполучень / Н. П. Щербань // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. - 2010. - Вип. 22(2). - 196-203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2010_22%282%29_52
49. Яцкевич О. «Система фразеологічної номінації концепту «людина» в українській мові». Лінгвістичні дослідження, вип. 14, 2004, 32–37 с.
50. Bally C. *Traité de stylistique française*. Heidelberg: C. Winter, 1909.
51. Braхatorisová, A. (2022). Possibilities of the phraseological consideration of one-word idioms from the perspective of phraseological criteria on the basis of Slovak and German examples. *Litera*, 32(1), 317–340.

52. Burger H. Handbuch der Phraseologie. Berlin. Walter de Gruyter, 1982 . 433 S.
53. Burger, Harald. Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. 5. Aufl. Berlin: Erich Schmidt, 2015
54. Burger, Harald: Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. 3. Aufl., Berlin: Erich Schmidt, 2007
55. Busch A., Stenschke O. Germanistische Linguistik : Taschenbuch. 4. Aufl. Narr Francke Attempto, 2018. 286 S.
56. DER, Wörterbuch, 2024. DWDS – Der deutsche Wortschatz von 1600 bis heute. DWDS URL: <https://www.dwds.de/>
57. Drosdowski G. Duden, Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten: Wörterbuch der deutschen Idiomatik. Mannheim : Dudenverlag, 1992. 864 S.
58. Duden URL: <https://www.duden.de/>
59. Duhme, M. Lauschangriff und Rollkommando – „Einwortphraseologismen“ in der Pressesprache am Beispiel des Nachrichtenmagazins FOCUS. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer. bis zur Gegenwart. München: Verlag C. H. Beck oHG. 1995.83-93 S.
60. Ernst P. Germanistische Sprachwissenschaft: Eine Einführung in die synchrone Sprachwissenschaft des Deutschen : Taschenbuch. 2. Aufl. UTB Basics, 2011. 302 S.
61. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. Tübingen: Max Niemeyer, 1997. 299 S.
62. Heusinger S. Die Lexik der deutschen Gegenwartssprache. München : Fink, 2004. 303 S.
63. Korhonen J. Probleme der kontrastiven Phraseologie / J. Korhonen // Phraseologie : ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung / [Herausgegeben von Harald Burger, Dmitrij Dobrovol'skij, Peter Kühn, Neal R. Norrick]. – 1 Halbband. – Walter de Gruyter; Berlin; New York, 2007. – 574–590 S.

64. Kürschner W. Gramatische Kompendium : Taschenbuch. 7. Aufl. Narr Francke Attempto Verlag, 2017. 302 S.
65. Lapinskas S. Positive Eigenschaften des Menschen in den Komparativen Phraseologismen der deutschen und litauischen Sprache. Kalbotyra. 1998. Nr. 47 (3). S. 39–48.
66. Neustein A. Die schönsten deutschen Wörter – 140 Wortschätze mit Bildern und Texten. deutschwortschatz.de, 2022. 169 S.
67. Pabst C. M. Untersuchungen zur Systemabhängigkeit der Phraseologie im österreichischen Deutsch. Wien. Edition Praesens, 2003. 206 S.
68. Pajdzińska A. Frazeologizmy jako tworzywo współczesnej poezji. – Lublin, 1993
69. Palm, Christine: Phraseologie: Eine Einführung. 2. Aufl., Tübingen: Gunter Narr, 1997. 130 S.
70. Pauly P., Stricker S., Bergmann R. Einführung in die deutsche Sprachwissenschaft. Universitätsverlag Winter, 2001. 244 S.
71. Pawlytschko O.O. Phraseologismen der modernen deutschen Sprache (für GermanistikstudentInnen). Kyjiw: Verlag–poligraphisches Zentrum «Kiever Universität», 2005. 72 S.
72. Pilz, K.D. Phraseologie: Redensartenforschung, Stuttgart, 1981. 147 S.
73. Römer C. Der deutsche Wortschatz: Struktur, Regeln und Merkmale. Narr Francke Attempto Verlag, 2019.
74. Ruusila A. Pragmatische Phraseologismen und ihre lexikografische Darstellung. Am Beispiel eines mehrsprachigen elektronischen Spezialwörterbuches für Übersetzer. Neophilologische Mitteilungen, 2015. 485–488 S.
75. Schindler C. Untersuchungen zur Äquivalenz von Idiomen in Sprachsystem und Kontext. Band 9. Münster. 2004. 421– 429 S.
76. Schindler. W. Phraseologismen und phraseologische Bindungsebenen. München. Habilitationsschrift, 1996. 315 S.

77. Schwarz M. Einführung in die Kognitive Linguistik. 3. überarbeitete und erweiterte Aufl., A. Francke, Tübingen – Basel, 2008.
78. Sulikowska A. Kognitive Aspekte der Phraseologie: Konstituierung der Bedeutung Von Phraseologismen Aus der Perspektive der Kognitiven Linguistik. Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, Peter, 2019. 576 S.
79. Targońska J. Streitgegenstand der Phraseologie(-forschung): Einwortphraseme, Einwortidiome und noch mehr?. UWM Olsztyn Acta Neophilologica. 2022. Bd. 14, Nr. 2. S. 42–56.
80. Ulrich W. Linguistische Grundbegriffe. 5. Aufl. Stuttgart : Gebrüder Borntraeger Verlagsbuchhandlung, 2002. 350 S.
81. Zahnitko A., Myronova H. Словосполучення як синтаксична одиниця. Синтаксис української мови: теоретико-прикладний аспект. Brno, 2013. 20-26 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

82. Grass G. Die Blechtrommel. Frankfurt am Main : Fischer Bucherei KG, 1962. 493 p. URL: <https://archive.org/details/dieblechtrommel00gras/mode/2up>

ДОДАТКИ

Додаток А

Суцільна вибірка текстових фрагментів з фразеологізмами на позначення позитивних і негативних рис характеру людини (на матеріалі роману)

1. Da lag Oskar, und Jan Bronski, mein süßer **blauäugiger** Onkel, **hob nicht einmal die Nase**, als mich der Vogelkopf mit dem Klumpfuß und dem Wasserblick ohne Wimpernwuchs kurz vor dem Ziel beiseite, in jene Ecke hinter die Sandsäcke wischte [с. 188].
2. Daß die Erwachsenen in mir einen Bettnässer sahen, nahm ich innerlich achselzuckend hin, daß ich ihnen aber jahraus, jahrein als **Dummerjan** herhalten mußte, kränkte Oskar und auch seine Lehrerin [с. 72].
3. Die Greffsche wusch Mutter Truczinski, nahm ein frischgewaschenes Nachthemd aus dem Schrank, beschnitt ihre Fingernägel, ordnete ihren Dutt, gab dem mit drei Stricknadeln den nötigen Halt, kurz, sie sorgte dafür, daß Mutter Truczinski auch im Tode einer **grauen Maus** glich, die zu Lebzeiten gerne Malzkaffee getrunken und Kartoffelpuffer gegessen hatte [с. 322].
4. Nur wahre **Faulpelze** können arbeitssparende Erfindungen machen. [с. 57].
5. Mama **hatte** dennoch ein **gutes Herz** [с. 132].
6. Mein armer Onkel Jan **erlebte** jeden Sturz der fünfzehn bis zwanzig Pfeiler **mit Herz und Seele** und so leidenschaftlich betroffen mit, als stieße man nicht nur Sockel in den Staub, sondern hätte mit den Sockeln auch auf den Sockeln stehende imaginäre, dem Onkel vertraute und lebensnotwendige Götterbilder gestürzt [с. 186].
7. Mein mutmaßlicher Vater **hatte** eine solch genaue und bei all seiner weich **üppigen Phantasie** realistische Vorstellung vom Krieg, daß es ihm schwerfiel, ja, unmöglich war, aus mangelnder Einbildungskraft mutig zu sein [с. 125].

8. Auch **ging** uns die Greffsche, die ja Mutter Truczinski gewaschen hatte, diesmal **nicht zur Hand**, denn die hatte die Wohnung voller Russen; man hörte sie singen [c. 331].
9. Aber sie ist ja tüchtig für ihr Alter, und was den kleinen Oskar angeht, der kann sich freuen über die Stiefmutter, denn die Maria ist nicht wie eine Stiefmutter zu dem armen Kind, sondern wie eine richtige Mutter, obgleich das Oskarchen **nicht ganz klar im Kopf ist** und eigentlich nach Silberhammer gehört oder nach Tapiau in die Anstalt [c. 235].
10. Kaum aus dem Wäschekorb geklettert, noch **unsicher in den Sandalen stehend**, besorgte Oskar sich um das Wohl seiner empfindlichen Trommel [c. 179],
11. Noch fünf Straßenbahnen, noch drei, noch diese Bahn, stellte mir, **Schrecken an die Wand malend**, vor, daß die Bronskis auf Jans Wunsch hin nach Modlin oder Warschau versetzt worden waren, sah ihn als Oberpostsekretär in Bromberg oder Thorn, wartete, alle vorherigen Schwüre brechend, noch eine Straßenbahn ab und drehte mich schon in Richtung Heimweg, da wurde Oskar von hinten gefaßt, ein Erwachsener hielt seine Augen zu [c. 175].
12. Richtig ärgerlich wurde der arme Jan, als die Tür zur Briefkammer aufgerissen und der **fix und fertige** Konrad hereingeschleppt wurde [c. 196].
13. Man versuchte, ins Gespräch zu kommen, schaffte es aber nicht, redete, trotz bester Absicht, an den eigentlichen Problemen vorbei, hätte sich gerne einmal Luft gemacht, hatte vor, mal richtig auszupacken, wollte **frisch von der Leber**, wie einem ums Herz ist, aus voller Lunge, den Kopf aus dem Spiel lassen, die blutige Wahrheit, den nackten Menschen zeigen — konnte aber nicht [c. 436].
14. Einen dollen, **gerissenen Hund** nannte ich ihn, einen **Glückspilz**, einen **Sonntagsjungen** — dann fielen wir über den Kabeljau her [c. 453].
15. **Die gute Guste** pflegte das Maßwerk, als wäre es für den heimkehrenden, dann alles ändernden Köster geschneidert worden [c. 375]

16. Die Lehrerin, unverbraucht und, bei Gott, keine Spollenhauer, lobte ihn, sagte, **er sei helle**, doch etwas ernst [c. 373]
17. Die **trefft es immer am Kopp** [c. 345]
18. Zugegeben: ich bin Insasse einer Heil- und Pflegeanstalt, mein Pfleger beobachtet mich, **läßt mich kaum aus dem Auge**; denn in der Tür ist ein Guckloch, und meines Pflegers Auge ist von jenem Braun, welches mich, den Blauäugigen, nicht durchschauen kann [c. 9].
19. Erst jetzt, da sie Herbert von seinem lieblosen Schnitzwerk abgenommen haben, kommt Bruno, mein Pfleger, mit dem verzweifelten **Birnenkopf** [c. 159].
20. Oh, Roswitha, ich weiß nicht, wie alt du warst, weiß nur, daß du neunundneunzig Zentimeter maßt, daß aus dir das Mittelmeer sprach, daß du nach Zimmet röchest und nach Muskat, daß du allen Menschen **ins Herz blicken** konntest [c. 271].
21. Oskar jedoch, der mit Klepp und Scholle tränenlos unter der quasi Hühnerleiter saß, will diskret bleiben, will aus all den Offenbarungen, Selbstanklagen, Beichten, Enthüllungen, Geständnissen nur die Geschichte des Fräulein Pioch erzählen, die ihren Herrn Vollmer immer wieder verlor, deshalb ein **steinern Herz** und tränenlos Äug' bekam und immer wieder Schmuhs teuren Zwiebelkeller aufsuchen mußte. [c. 438]
22. Zumeist **sind wir auf uns selbst angewiesen**, so hilft man sich, wie man kann. [c. 438]
23.der heute noch seinen eigenen Weg geht, der sich an jenem Tage schon von mir trennte, da ich ihn erstmals wahrnahm, der mein Feind ist, mit dem ich mich immer wieder verbünden muß, der mich verrät und **im Stich läßt**, den ich verraten und verkaufen möchte, dessen ich mich schäme, der meiner überdrüssig ist, den ich wasche, der mich beschmutzt, der nichts sieht und alles wittert, der mir so fremd ist, daß ich ihn siezen möchte, der ein ganz anderes Gedächtnis als Oskar hat [c. 229].

24. Ain guter Mansch warrer ja. Und könnt **kaine Flieje nich ain Haarchen krümmen** [c. 248].
25. Einen **Schlappschwanz** nannte sie Matzerath, der sich daraufhin die Hose langte, hineinstieg und sich zuknöpfte [c. 236].
26. Die Politik in Betracht ziehend, waren beide Männer der Meinung, man müsse vorsichtig sein, **man wisse nicht, wie der Hase laufe** [c. 141].
27. Auch Tante Hedwig Bronski, die mich oft holen kam, damit ich mit ihrer zweijährigen Marga im Sandkasten des Steffensparkes spielte, schied als Lehrerin für mich aus: sie war zwar gutmütig, aber **himmelblau dumm** [c. 68].
28. Hat er dem so schlagfertigen und **mit allen Wassern gewaschenen** Gauschulungsleiter Löbsack das Konzert vermässelt? [c. 100]
29. Oh, du **Lamm Gottes**, du nimmst hinweg die Sünden der Welt. [c. 52]
30. Die Schultern hatte sie hodigezogen, hielt links ein leicht zitterndes Wurstbrot, kaute an ihrer Unterlippe, zeigte ein starres **Fuchsgesicht**, ließ den Blick auf Störtebekers Rücken brennen, und ich machte mir Sorgen um die Zukunft der Stäuber [c. 311].

Чисельність груп фразеологізмів на позначення позитивних і негативних рис характеру людини за назвою риси (на матеріалі роману)

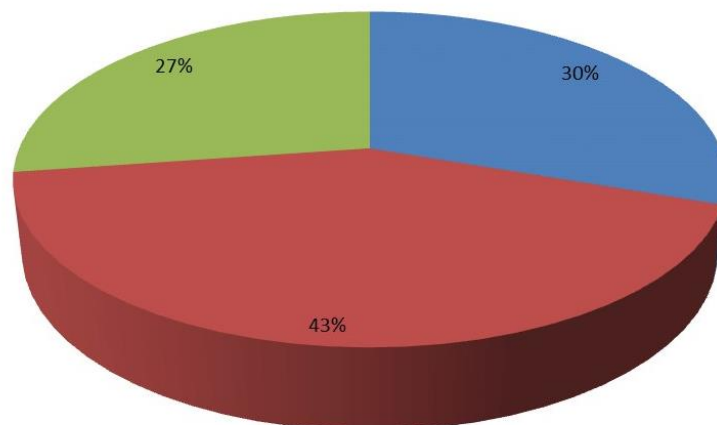
Фразеологізми на позначення позитивних і негативних рис характеру

Чисельність груп фразеологізмів на позначення позитивних і негативних рис характеру людини за структурною класифікацією (на матеріалі роману)

Позитивні і негативні риси характеру

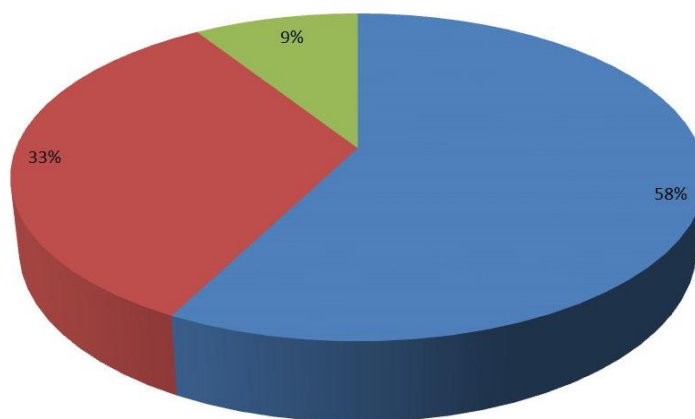
■ фразеологічне сполучення ■ фразеологічна єдність ■ фразеологічне зрощення

Чисельність груп фразеологізмів на позначення позитивних і негативних рис характеру людини за семантичною класифікацією (на матеріалі роману)

Позитивні і негативні риси характеру

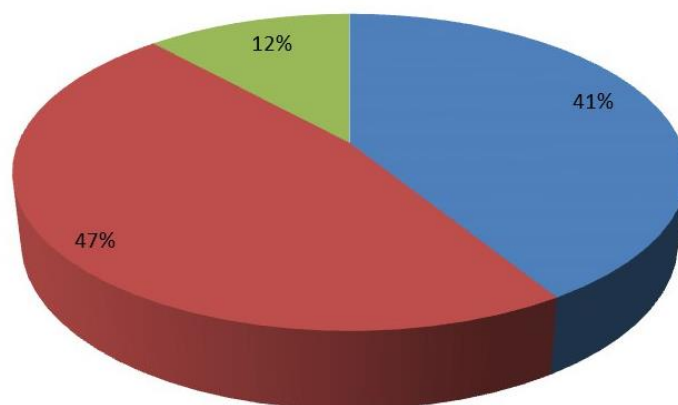
■ фразема-дієслово ■ фразема-іменник ■ фразема-прикметник

Чисельність вибраних фразеологічних груп на позначення негативних рис характеру людини за структурно-семантичною класифікацією

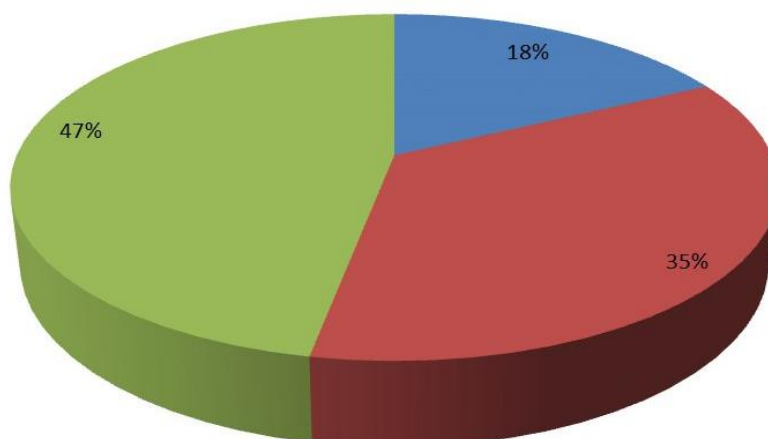
Структурна класифікація

■ фразема-іменник ■ фразема-дієслово ■ фразема-прикметник

Семантична класифікація

■ фразеологічні зрощення ■ фразеологічні єдності ■ фразеологічні сполучення

Класифікаційний поділ фразеологізмів на позначення негативних рис характеру (на матеріалі роману)

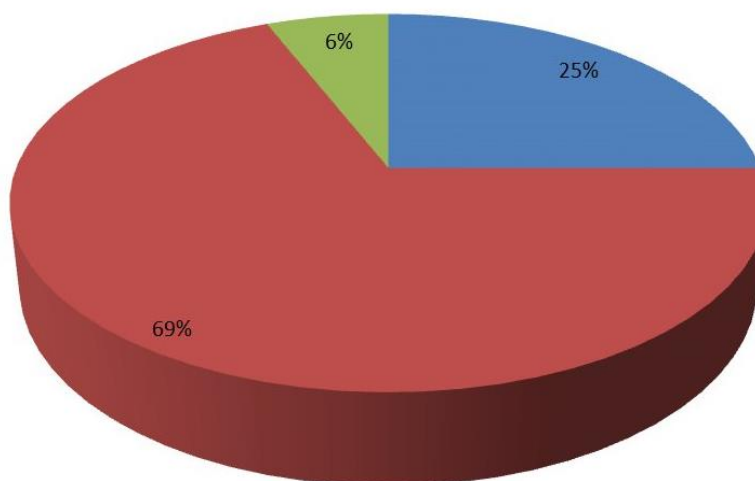
Фразеологізм	Семантична класифікація	Інша класифікація
Фразема-дієслово F-2		
sich als Dummerjan verhalten	фразеологічне сполучення	
nicht zur Hand gehen	фразеологічна єдність	соматизм (Hand)
unsicher in den Sandalen stehen	фразеологічна єдність	
Schrecken an die Wand malen	фразеологічна єдність	
wissen, wie der Hase läuft	фразеологічне сполучення	зоосемізм (Hase)
nicht ganz klar/richtig in Kopf sein	фразеологічне сполучення	соматизм (Kopf)
nicht einmal die Nase heben	фразеологічна єдність	соматизм (Nase)
im Stich lassen	фразеологічне сполучення	
Фразема-іменник F-1		
graue Maus	фразеологічна єдність	зоосемізм (Maus)
Faulpelz	фразеологічне зрощення	однослівна ідіома
gerissener Hund	фразеологічне сполучення	зоосемізм (Hund)
Schlappschwanz	фразеологічне сполучення	однослівна ідіома

Birnenkopf	фразеологічне сполучення	соматизм (Kopf), однослівна ідіома
ein steinernes Herz	фразеологічна єдність	соматизм (Herz)
Fuchsgesicht	фразеологічне зрощення	соматизм (Gesicht), зосемізм (Fuchs), однослівна ідіома
Фразема-прикметник F-3		
himmelblau dumm	фразеологічне сполучення	
blauäugig	фразеологічне зрощення	однослівна ідіома

Чисельність вибраних фразеологічних груп на позначення позитивних рис характеру людини за структурно-семантичною класифікацією

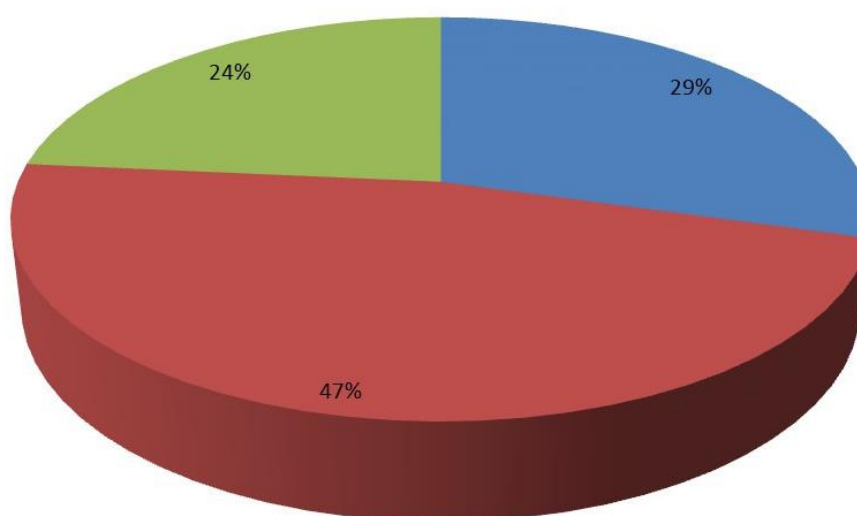
Структурна класифікація

■ фразема- іменник ■ фразема-дієслово ■ фразема-прикметник

Семантична класифікація

■ фразеологічні зрощення ■ фразеологічні єдності ■ фразеологічні сполучення

Класифікаційний поділ фразеологізмів на позначення позитивних рис характеру (на матеріалі роману)

Фразеологізм	Семантична класифікація	Інша класифікація
Фразема-дієслово F-2		
ein gutes Herz haben	фразеологічна єдність	соматизм (Herz)
etwas mit Herz und Seele erleben	фразеологічна єдність	соматизм (Herz)
üppigen Phantasie haben	фразеологічне сполучення	
frisch von der Leber sagen	фразеологічна єдність	соматизм (Leber)
helle sein	фразеологічна єдність	
es immer am Kopf treffen	фразеологічна єдність	соматизм (Kopf)
etwas kaum aus dem Auge lassen	фразеологічна єдність	соматизм (Auge)
ins Herz blicken	фразеологічна єдність	соматизм (Herz)
keiner Fliege ein Bein krümmen können	фразеологічна єдність	зоосемізм (Fliege)
auf sich selbst angewiesen sein	фразеологічне зрощення	
mit allen Wassern gewaschen sein	фразеологічне зрощення	
Фразема-іменник F-1		
Die gute Guste	фразеологічне сполучення	

Glückspilz	фразеологічне зрощення	однослівна ідіома
Sonntagsjunge	фразеологічне зрощення	однослівна ідіома
Lamm Gottes	фразеологічне зрощення	зоосемізм (Lamm)
Фразема-прикметник F-3		
fix und fetig	фразеологічне зрощення	парне словосполучення